

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2018. -Sažetak-

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	STATISTIČKI PODACI	1
3.	OBILJEŽAVANJE 10 GODINA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM	5
4.	OTVARANJE I RAD PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU	6
5.	RAD 2. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE	7
6.	PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA	7
7.	JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA	7
8.	PRISTUP PRAVOSUĐU	7
9.	OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST	8
10.	SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	10
11.	JEDNAKOST PRED ZAKONOM.....	10
12.	POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI.....	10
13.	ŽENE S INVALIDITETOM	11
14.	SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA	11
15.	ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE.....	13
16.	ZDRAVSTVO.....	13
17.	DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	15
18.	ODGOJ I OBRAZOVANJE	15
19.	OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA	17
20.	ZAPOŠLJAVANJE I RAD	18
21.	PRISTUPAČNOST	19
22.	NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI.....	22
23.	PRIMJEREN ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA	24
24.	JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA	26
25.	MIROVINSKO OSIGURANJE.....	26
26.	SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU.....	27
27.	SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA	27
28.	SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU.....	28
29.	MEĐUNARODNA SURADNJA	29
30.	PODIZANJE RAZINE SVIJESTI.....	30
31.	OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE	31
32.	ZAKLJUČAK	31
33.	LITERATURA	31
34.	PRILOZI.....	31

Kratica	Naziv
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
KZ	Kazneni zakon
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Policajska uprava
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije

1. UVOD

Sukladno djelokrugu propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

U 2018. godini otvoren je i započeo s radom Područni ured Osijek te je osiguran prostor za novi Područni ured u Splitu za koji se planira otvorenje tijekom ljeta 2019. godine.

Tijekom 2018. godine nastavio je s radom 2. saziv Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji je održao sedam sastanaka na kojima se raspravljalo o aktualnim i prioritetnim temama vezanim uz položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

U 2018. godini obratio nam se **1.951 građanin** što je za 124 obraćanja više u odnosu na 2017. godinu. Razmatrajući zaprimljene pritužbe i ostale predstavke imali smo **3.200 postupanja** od kojih bi posebno istaknuli **394 pojedinačne i općenite preporuke** upućene nadležnim ministarstvima, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i drugim pravnim osobama. U 24 e-Savjetovanja uputili smo **100 prijedloga zakonskih i podzakonskih odredbi**, a **61 mišljenje** dostavljeno je izravno nadležnim tijelima, od čega ih je oko 30% prihvaćeno. Prijedlozi i preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uglavnom su primani na znanje ili odbijani uz odgovore „*razmotrit ćemo i uvažiti kod sljedećih izmjena*“, „*trenutno nemamo na raspolaganju osigurana sredstva*“, „*prihvaćeno je na znanje*“ i dr. Ovakvim odgovorima negira se zakonska uloga pravobranitelja kao tijela čija je obveza davanje prijedloga za izmjene zakona tamo gdje se na temelju postupanja po pritužbama primijeti da su upravo zakonska rješenja dovela do kršenja prava osoba s invaliditetom. Međutim, i onda kada su prijedlozi i prihvaćeni, neki od njih nisu primijenjeni, što je vidljivo u izostanku konkretnih pokazatelja. Više o podacima i ostalim postupanjima nalazi se u poglavlju ovog izvješća *Statistički podaci*.

Prateći položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kroz desetogodišnje iskustvo rada Ureda kao i primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja je u RH stupila na snagu 2008. godine, kontinuirano izostaju sustavne promjene kao jedino ispravno i dugoročno rješenje.

Sagledavajući pritužbe osoba s invaliditetom kao i uzimajući u obzir saznanja dobivena kroz rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018. godinu zaključujemo kako je došlo do minimalnih pomaka u ostvarivanju prava u prioritetnim područjima za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Pojedinačni pomaci koji su rezultat upornog zagovaranja roditelja i pojedinih udruga ili zakonskih izmjena kojima su primjerice povećane naknade za osobnu invalidninu, doplatak za pomoć i njegu, dječji doplatak i broj korisnika osobne asistencije, nisu uklonili sustavni nedostatak zbog kojeg veliki broj osoba s invaliditetom kojima je za inkluzivni život u zajednici potrebna usluga osobne asistencije ili neki drugi oblik podrške, tu podršku ne mogu dobiti ili je ne mogu dobiti u obujmu u kojem im je potrebna.

Pozdravljamo omogućavanje pravodobnog liječenja za osobe s MS-om ili snabdijevanje lijekom Spinraza za osobe oboljele od SMA, međutim izostale su sustavne promjene kojima bi sve osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju, u trenutku kad je to potrebno, neovisno o uzroku i dobi, dobile odgovarajuću zdravstvenu zaštitu i liječenje. Isto tako upoznati smo od osoba s invaliditetom kako u Hrvatskoj nema liječnika subspecijalista i zbog toga pojedine grupacije osoba s invaliditetom (npr. osobe s posljedicama spinalnih ozljeda) nemaju suvremeni pristup zdravstvenom zbrinjavanju.

Također, pozdravljamo donošenje Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, iako je donesen nakon prekoračenja svih rokova i više godina od početka našeg uključivanja u rad na njemu. Međutim, zabrinjava što još uvijek nije definirano sustavno financiranje asistenata i stručnih komunikacijskih posrednika, nego se i dalje oslanjamo na projektno financiranje ove usluge. Premda su zakonodavne promjene u području zapošljavanja osoba s invaliditetom ojačale

sustav profesionalne rehabilitacije, one nisu u protekloj godini utjecale na značajniji porast broja zaposlenih osoba s invaliditetom u RH.

Pružanje socijalnih usluga udruga osoba s invaliditetom sužava prostor njihove zagovaračke uloge što bi trebala biti osnovna uloga udruga u društvu, a istovremeno provođenje socijalnih usluga uvelike utječe na neuspostavljanje sustavnog rješavanja socijalnih usluga.

Zbog toga podržavamo donošenje Zakona o sustavnom financiranju saveza i udruga osoba s invaliditetom o kojem se nije raspravljalo u 2018. godini, a koji je nužan kako bi se udrugama osigurala osnovna sredstva za njihovo funkcioniranje.

Posebno zabrinjava činjenica da se i prijedlozi predstavnika osoba s invaliditetom kao ključnih dionika u skladu s načelom „Ništa o nama bez nas“, a koji su sudjelovali u e-Savjetovanjima i drugim oblicima rada na donošenju izmjena zakona gotovo uopće nisu uvažavali kako na nacionalnoj razini tako ni na razini lokalne i regionalne (područne) samouprave. Osim navedenog, osobe s invaliditetom naglasile su nepostojanje kontinuiteta u provedbi mjera i aktivnosti te poštivanja Strateških planova i ciljeva koji se odnose na osobe s invaliditetom.

Da bi mogli što neovisnije živjeti i stvarno se uključiti u život zajednice, osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju trebaju korjenite promjene u svim sustavima čiji su dio kao i svi ostali građani. Uz razvoj i širenje usluga u zajednici nužno je nastaviti s procesom deinstytucionalizacije koji je tijekom 2018. godine, kao i zadnjih nekoliko godina u zastoju, što je u diskrepanciji s opredjeljenjem RH za ostvarenje ljudskih prava osoba s invaliditetom i međunarodno preuzetim obvezama. Stav, da je život odraslih osoba i njihovo premještanje iz ustanova u udomiteljske obitelji bez prava na izbor provođenje procesa deinstytucionalizacije, odraz je nerazumijevanja koncepta jednakih ljudskih prava. Ponovno upozoravamo da je to neprihvatljivo i u suprotnosti s preporukama UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom Hrvatskoj.

Prema podacima **HZJZ-a** na kraju 2018. godine u RH bilo je ukupno **505.725** osoba s invaliditetom, od čega je 202.114 žena s invaliditetom. Prema obrazovnoj strukturi, **66% osoba s invaliditetom je bez završene osnovne škole ili samo sa završenom osnovnom školom, 25%** ih ima srednju stručnu spremu, **3,3%** ima visoku ili višu stručnu spremu, a **5,7%** ima specijalno obrazovanje. U **radno aktivnoj dobi osoba s invaliditetom je 240.173** (rođeni u periodu od 1954.-2001.). Prema podacima iz Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom koji se vodi pri **HZMO-a** vidljivo je da je s 31. prosincem 2018. godine zaposleno **10.836 osoba**. Prema podacima **HZMO-a** u prosincu 2018. godine zbog opće nesposobnosti za rad, odnosno potpunog gubitka radne sposobnosti evidentirano je 46.310 osoba koji su primali prosječnu mirovinu u iznosu od 2.242,86 kn. Invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno **djelomičnog gubitka radne sposobnosti primalo je 68.617 korisnika u prosječnom iznosu od 1.878,90 kn**. Istih ovakvih invalidskih mirovina, ali u sustavu rada bilo je 5.173. Ti invalidi rada imali su prosječnu invalidskom mirovinom u iznosu od **1.178,19 kn**.

Zaključno, mišljenja smo da su promjene u sustavu koje su bile rezultat zakonodavne aktivnosti u 2018. godini učinjene stihijski i pod različitim pritiscima, a bez prave usmjerenosti na krajnje korisnike i bez potrebe da se suštinskim rješenjima uspostavi dugoročno održiv i pravedan sustav zaštite i afirmacije prava. S obzirom na nepoduzimanje mjera kojima bi se uklonili nedostaci na koje pravobraniteljica i pokret osoba s invaliditetom godinama upozoravaju postavlja se pitanje koliko donositelji odluka uistinu računaju na osobe s invaliditetom.

U nastavku ovog izvješća prikazat ćemo statističke podatke o radu institucije, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje su upućene raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima te dati prikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog kojih su se obraćali pravobraniteljici.

2. STATISTIČKI PODACI

Najčešće su se obraćale same osobe s invaliditetom poštom, faksom, telefonom, e-mailom te osobnim dolascima. Prema navedenim podacima, u 2018. u odnosu na 2017. došlo je do porasta broja obraćanja građana pa sukladno tomu i do većeg broja postupanja Ureda (porast od 10%).

	2016.	2017.	2018.
Broj obraćanja građana	1394	1827	1951
Broj postupanja POSI	2047	2913	3200

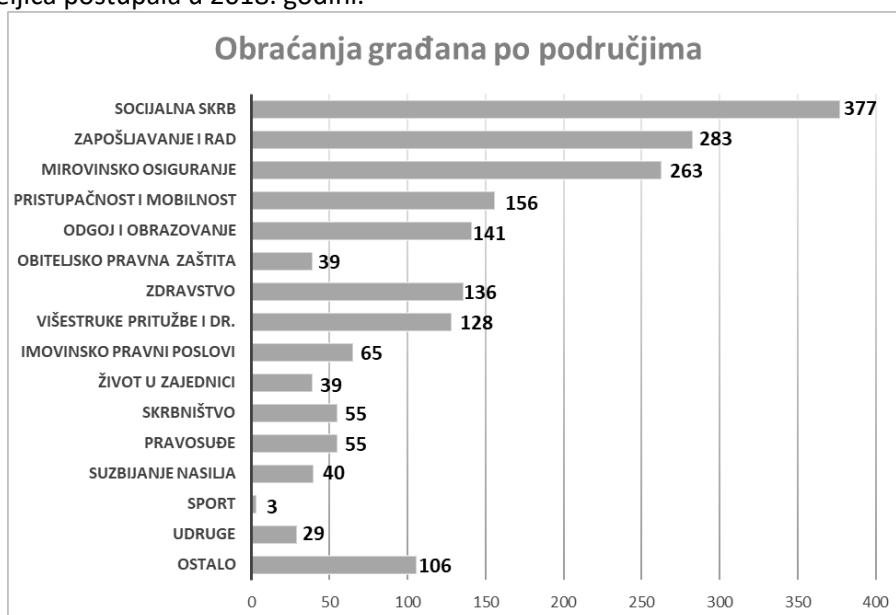
PODACI O POVREDAMA PRAVA - Postotak utvrđivanja povreda prava među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovi zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba odnosi se na ukupno **931 predmet** (337 predmeta iz prethodnih razdoblja i 594 predmeta iz 2018. godine). U **291 predmetu** ili njih **31%** zaključenih nije bilo povrede prava. U **368 predmeta** ili njih **39%** nije se utvrđivala povreda prava. U ukupno **272 predmeta** ili njih **29%** utvrđene su povrede prava po područjima. Najveći broj kršenja prava bio je u području **socijalne zaštite** i to zajamčenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, gdje je postojala sumnja na diskriminaciju te povreda prava grupacije osoba s invaliditetom. Najviše kršenja prava zbog dugotrajnosti postupka bilo je u području **mirovinskog osiguranja**. U području **pristupačnosti** najčešće su kršena prava zajamčena zakonom.

PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA U 2018. GODINI - U 2018. godini građani su se pravobraniteljici obratili ukupno **1951** puta, što je za **124** pritužbe više u odnosu na 2017. godinu. Povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem – njih 722, imali smo **2065** postupanja, a koja su se odnosila na preporuke i upozorenja upućena različitim institucijama te traženja očitovanja, izvješća, dopune dokumentacije te savjetovanja građana.

U ukupno **435** obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi postupali smo **515** puta, od čega se njih **27** odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U **758** slučajeva koji su se obratili telefonom i osobnim dolaskom, imali smo **981** postupanje. U 36 obraćanja građana nije bilo postupanja.

Podaci o pritužbama građana iz prethodnih razdoblja - Pravobraniteljica je tijekom 2018. godine imala **361** postupanje u **202 pritužbe** koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

Podaci po područjima - Od ukupno **1951** obraćanja građana, u sljedećoj tablici prikazano je **1915** po područjima zaprimljenih od pravnih i fizičkih osoba (u **36** nije bilo postupanja), a po kojima je pravobraniteljica postupala u 2018. godini.

Podaci po županijama - Tijekom 2018. godine najviše pritužbi je pristiglo s područja Grada Zagreba – **356**, zatim iz Splitsko-dalmatinske županije – **91** te Osječko-baranjske županije – **83**. Najmanji broj

pritužbi zaprimljen je iz Ličko-senjske i Virovitičko-podravne županije – 3 pritužbe. Malo je pritužbi zaprimljeno i s područja Međimurske županije – njih 8 i Požeško-slavonske županije – njih 6.

U „ostalo“ se nalaze pritužbe zaprimljene od pravnih i fizičkih osoba koje u svojim podnescima nisu željele navesti mjesto prebivališta/boravišta, osobe koje su prijave poslale iz inozemstva te anonimne prijave. Takvih je pritužbi bilo 235.

Podaci po podnositelju - Osobe s invaliditetom podnijele su najviše pritužbi pisanim putem – osobno 57%, odnosno njih 660. U 5% odnosno 60 pritužbi postupalo se na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom. Od saveza i druga osoba s invaliditetom zaprimljeno je 9% pritužbi odnosno njih 104, koje su se odnosile na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga. U 86 slučajeva pritužbe su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom, što je 7%. Zabilježeno je 14% pritužbi odnosno njih 162 prosljeđenih od institucija i ustanova, s tim da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima pa su te pritužbe sukladno ovlastima prosljeđene pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Ostalo se odnosi na pritužbe zaprimljene od odvjetnika, skrbnika, prijatelja te ostalih fizičkih osoba, njih 76. Nepoznato 9.

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe - U 2018. godini bilo je 515 postupanja po zaprimljenim podnescima građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i drugo. Ukupno je zaprimljeno 435 takvih podnesaka. U 36 podnesaka koji su se odnosili na obavijesti, krivo upućene upite ili su neke od stranaka tražile zastupanje pravobraniteljice u sudskim sporovima, pravobraniteljica nije postupala, jer nije bilo osnove. Pravobraniteljica je dala 27 pisama potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Savjetovanje osoba s invaliditetom putem telefona i osobnim dolaskom - Tijekom 2018. godine telefonom se obratilo 758 osoba. Predstavnici Ureda pravobraniteljice savjetovali su stranke 981 put telefonom, pojedinačnim sastancima te savjetima elektroničkom poštom. Telefonska savjetovanja čine jedan od važnijih oblika savjetovanja osoba s invaliditetom. U većini slučajeva radi se o osobama s invaliditetom koje su ovisne o pomoći druge osobe kao i o potrebi za uslugama koje nedostaju u njihovom okruženju, npr. prijevoz, asistencija i drugo.

U 2018. godini pravobraniteljica je postupala sukladno ovlastima i po drugim propisima – Zakonu o suzbijanju diskriminacije i Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

INICIJATIVE POSI - U 2018. godini pravobraniteljica je poduzimala razne aktivnosti na vlastitu inicijativu, a koje su se odnosile na izmjene i dopune propisa (u 15 propisa, 44 mišljenja), **preporuke i upozorenja** (posebno ističemo od ukupnog broja preporuke koje su se odnosile na područje života u zajednici i pristupačnosti, a bile su upućene ministarstvima i jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave – 70 općih (67 poslano na preko 600 institucija, tijela i dr. te tri poslano na sve JLP (R) S) i 198 pojedinačnih, 32 obilaska, 14 događanja u kojima smo bili organizatori ili suorganizatori, 49 stručna sastanka te 28 priopćenja i reagiranja za medije radi ukazivanja na težak položaj pojedinih grupa osoba s invaliditetom ili radi osvještavanja javnosti u svrhu uklanjanja predrasuda. Anketna ispitivanja su provedena u raznim područjima.

PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM

Organiziranje događanja - Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama 14 događanja:

- **Radionica za predstavnike medija na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom** u organizaciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, prosinac
- **Posjet učenika Centra za odgoj i obrazovanje „Ivan Štark“** Osijek Područnom uredu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, prosinac
- **Skup povodom predstavljanja i otvaranja Područnog ureda** Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, studeni
- **Stručni skupovi o zapošljavanju osoba s invaliditetom održani u Osijeku i Zagrebu**, u organizaciji Hrvatske udruge poslodavaca i Ureda pravobraniteljice za osobe sa invaliditetom, listopad, studeni
- U suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske županije održana je 33. tematska sjednica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova pod naslovom **Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj**, studeni

- Tematska sjednica saborskog odbora za ravnopravnost spolova na temu **Suzbijanje nasilja nad ženama s invaliditetom**, rujan
  - Radionice za koordinatore u ministarstvima na temu **Antidiskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima**, Zagreb, srpanj, listopad, prosinac u suradnji s Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske Unije i Državnom školom za javnu upravu
  - Savjetovanje roditelja i djece s teškoćama na završnoj radionici s temom **Pomozi nam da zajedno pokrenemo promjene** u organizaciji Centra za razvoj vrijednosti, listopad
  - **Posjet učenika OŠ Matija Gubec** Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, svibanj
  - Povodom Međunarodnog dana žena, u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), u okviru kampanje **I dalje aktivne i uključene**, organiziran je Okrugli stol, ožujak
- Na inicijativu pravobraniteljice održano je 49 stručnih sastanaka, od čega posebno ističemo:
- U Osijeku održan sastanak o pristupačnosti turizma na području grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, prosinac
  - Održan sastanak u Ministarstvu znanosti i obrazovanja na temu inkluzivnog obrazovanja, studeni
  - Održan sastanak s članovima radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, rujan
  - Održani sastanci s gradonačelnikom grada Velike Gorice i predstavnicima Centra za odgoj i obrazovanje Velika Gorica, rujan
  - Održan sastanak s ministrom zdravstva, ravnateljem SB Varaždinske toplice, projektantima i predstavnicima Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) radi izgradnje Spinalnog centra u Varaždinskim toplicama, Zagreb, rujan
  - Održan sastanak sa Hrvatskim planinarskim savezom na temu *Penjanje za sve – planinarenje i boravak u prirodi za osobe s invaliditetom*, Zagreb, srpanj
  - Održan sastanak sa savjetnicom predsjednice RH za društvene djelatnosti i mlade i predstojnicom Ureda UNICEF-a Hrvatska na temu pružanja usluga rane intervencije u djetinjstvu, Zagreb, srpanj
  - Održan sastanak s predstavnicima Hrvatskog pravnog centra na temu sudjelovanja na projektu o podršci OSI kao žrtvama ili počiniteljima kaznenih djela, Zagreb, srpanj
  - Održan sastanak vezan uz Nacrt prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući, s predstavnicima HZZO-a, lipanj
  - Održani sastanci na temu otvaranja Područnog ureda u Osijeku s predstavnicima Grada Osijeka i županom Osječko-baranjske županije, svibanj
  - Održan sastanak s tri ministra/ice zdravstva, obrazovanja i socijalne skrbi temu položaja osoba s poremećajem iz autističnog spektra te unaprjeđenju sustava pružanja usluga rane intervencije, travanj
  - Održan sastanak o pristupačnosti pravosudnih tijela s predstavnicima pravosudnih tijela te osoba s invaliditetom, ožujak
  - Održan sastanak s ministrom hrvatskih branitelja, ožujak

Publikacije - Brošura **Možemo zajedno**, izdavač: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2018.; Priručnik **Informiraj se o MS-u!**, Priručnik za oboljele od multiple skleroze i poslodavce, izdavač: Savez društava multiple skleroze Hrvatske, 2019.; Brošura **Info brošura za djelatnike osnovnih škola – Uključivanje djece s teškoćama u razvoju**, izdavač: Savez SUMSI, 2018.

Više o statističkim podacima i promotivnim aktivnostima možete pronaći u cjelovitom Izvješću.

3. OBILJEŽAVANJE 10 GODINA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Dana 1. srpnja 2008. godine jednoglasnom odlukom Hrvatskog sabora na dužnost je stupila prva pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Time su osobe s invaliditetom u Hrvatskoj dobile specijaliziranu instituciju za zaštitu i praćenje ljudskih prava, praćenje provedbe UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta. Povodom desete godišnjice stupanja na dužnost prve pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Anke Slonjšak u Hrvatskom saboru je 2. srpnja 2018. održano svečano obilježavanje kojem je domaćin bio predsjednik Hrvatskog sabora Gordan Jandroković. Obilježavanju su nazočili predstavnici Hrvatskog sabora, Vlade, Ureda Predsjednice RH, ministarstava, ostalih pravobraniteljica, veleposlanstava, krovnih organizacija osoba s invaliditetom te drugih tijela i organizacija. U znak priznavanja doprinosa osnivanju institucije

pravobranitelja za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica je tim povodom uručila posebno priznanje predsjedniku Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske dr. Zorislavu Bobušu. Dodijeljena su i priznanja novinarima i medijima koji su se istaknuli u promicanju pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom u javnosti.

4. OTVARANJE I RAD PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU

Nezadovoljstvo osoba s invaliditetom zbog slabe dostupnosti usluga i nedovoljne informiranosti o pravima i mogućnostima te načinima njihova ostvarivanja u dijelovima Hrvatske udaljenima od Zagreba pokrenulo je već ranije više inicijativa da se osnivanjem područnih ureda institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom približi osobama s invaliditetom u svim područjima RH. Budući da je područje Slavonije, Baranje i Srijema više godina izloženo nepovoljnim gospodarskim i demografskim trendovima, siromaštvu i depriviranosti inicijativa da se u Osijeku otvori prvi područni ured potekla je prije nekoliko godina od strane udruga osoba s invaliditetom, a posebno je to istaknuto 2016. godine i inicijativom Osječko-baranjske županije. Osijek je grad kojemu prirodno gravitiraju, osim Osječko-baranjske, još četiri slavonske županije (Požeško-slavonska, Vukovarsko-srijemska, Virovitičko-podravska te Brodsko-posavska) gdje živi više od 90.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Predradnje za otvorenje i početak rada Područnog ureda Osijek započele su u 2017. godini traženjem odgovarajućeg prostora. Ministarstvo državne imovine je u ožujku 2018. godine Pravobranitelju za osobe s invaliditetom dodijelilo na korištenje poslovni prostor u državnom vlasništvu koji je uređen i opremljen sredstvima iz Državnog proračuna za 2018. godinu, a u opremanju prostora sudjelovao je i Grad Osijek. U Područnom uredu zaposlen je jedan savjetnik pravobraniteljice i jedna stručna suradnica na stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa.

Rad Područnog ureda Osijek (studeni i prosinac 2018.) - Od otvaranja i početka rada Područnog ureda Osijek 5. studenoga do kraja prosinca 2018. godine Područni ured Osijek zaprimio je **92 obraćanja** građana, osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji. 44 obraćanja ostvareno je osobnim dolaskom, 44 puta telefonskim putem, a četiri puta putem elektroničke pošte. Najviše je bilo obraćanja iz Osječko-baranjska županije (79), zatim iz Vukovarsko-srijemske (9), dok su po dva obraćanja došla iz Virovitičko-podravske i Požeško-slavonske županije. Najveći broj obraćanja odnosio se na **višestruke upite i traženje savjeta** o načinima ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u svim područjima života i rada (**socijalna skrb, mirovinsko osiguranje, pristupačnost, mobilnost, zapošljavanje i rad te ostala područja**). Zatim su po brojnosti najučestaliji upiti i pritužbe vezano za postupke ostvarivanja prava iz **socijalne skrbi**, s posebnim naglaskom na pritužbe o načinu **provođenja medicinskih vještačenja u navedenim postupcima**. Slijede upiti i pritužbe vezano za **mirovinsko osiguranje**. Ostala obraćanja Uredu odnosila su se na život u zajednici, zapošljavanje i rad, pristupačnost i mobilnost, skrbništvo, imovinsko-pravne poslove. Slijedom navedenih obraćanja građana provedena su savjetovanja kojima je odgovoreno na postavljene upite, a u slučajevima pritužbi zatražena su očitovanja od tijela kojima su i upućene preporuke. U jednom slučaju Ured pravobraniteljice prihvatio je i ulogu umješača u parničnom postupku koji se zbog diskriminacije osoba s invaliditetom vodi pred sudom.

Osim navedenog djelatnici Područnog ureda Osijek održali su niz sastanaka s institucijama državne i lokalne vlasti te udrugama, sudjelovali su na nizu događanja u organizaciji drugih tijela i udruga te informirali javnost putem medija o radu Ureda.

Na temelju analize obraćanja građana, zaključaka sastanaka i komunikacije s predstavnicima nadležnih tijela i organizacija civilnog društva, pravobraniteljica je uz poduzimanje radnji iz svoje nadležnosti u pojedinačnim slučajevima, pokrenula brojne inicijative s ciljem otklanjanja utvrđenih prepreka. Kao najznačajnije aktivnosti s čijom provedbom se krenulo krajem 2018. godine ističemo preporuke i sastanke usmjerene na poboljšanje pristupačnosti javnih objekata i građevina, aktivnosti usmjerene na rješavanje problema nepropisnog parkiranja na parkirališnim mjestima označenim za vozila osoba s invaliditetom, predlaganje mjera i aktivnosti s ciljem unaprjeđenja načina provođenja medicinskih vještačenja u postupcima ostvarivanja prava u raznim sustavima te preporuke i aktivnosti kojima će se poticati zapošljavanje osoba s invaliditetom na području istočne Slavonije.

Zaključak: Iz sadržaja obraćanja građana i brojčanih podataka o istima razvidna je potreba za otvaranjem i djelovanjem područnih ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u krajevima udaljenim od Zagreba.

5. RAD 2. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE

Kako je 1. saziv Stručnog savjeta imao mandat od 1. srpnja do 31. prosinca 2017. godine, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u prosincu 2017. obavila Javni poziv te su izabrani članovi 2. saziva Stručnog savjeta za 2018. godinu na mandat od 12 mjeseci. Među izabranim članicama i članovima iz različitih sredina su osobe s invaliditetom, zagovaratelji prava osoba s invaliditetom, predstavnici akademske zajednice i predstavnici organizacija civilnog društva.

U 2018. godini 2. saziv Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je sedam sastanaka – u siječnju, travnju, svibnju, srpnju, kolovozu, rujnu i u prosincu 2018. godine.

6. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA

Tijekom 2018. godine sudjelovali smo u 24 e-Savjetovanja, o čemu govore sljedeći podatci:

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi (bez neobjavljenih izvješća)	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Odbijeno
24	1	100	18	6	23	53

Pravobraniteljica je dala i 61 mišljenje i/ili prijedlog izmjena i dopuna 23 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega na vlastitu inicijativu 44 prijedloga/mišljenja izmjena i dopuna u 15 propisa. Ostala mišljenja i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Prije predlaganja određenih izmjena ili dopuna, pravobraniteljica je sudjelovala ili inicirala više rasprava.

Predstavnici ureda su također kao promatrači sudjelovali na raspravama vezano uz praćenje provođenja operativnih programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. i Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020. Tijekom 2018. godine Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila **394 preporuke / upozorenja** jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijelima državne vlasti i drugim pravnim osobama.

7. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

U izvještajnom razdoblju za 2018. godinu pravobraniteljica je postupala u ukupno 188 predmeta koji su se odnosili na suzbijanje diskriminacije. Od ukupnog broja predmeta iz prošlogodišnjih razdoblja, postupalo se u tri predmeta iz 2015. godine, iz 2016. godine u 10 predmeta i iz 2017. godine u 80 predmeta. Od ukupnog broja pritužbi (188) utvrđeno je postojanje sumnje na diskriminaciju u 69 pritužbi (ili 37% od ukupnog broja predmeta). U promatranom razdoblju najveći broj slučajeva utvrđene sumnje na diskriminaciju bio je vezan uz diskriminaciju općenito, zatim pristup dobrima i uslugama te zapošljavanje i rad.

8. PRISTUP PRAVOSUĐU

Zamjećujemo **intenciju rješavanja nepristupačnosti građevina u kojima su smještene sudska tijela**. Međutim, pri tome je potrebno dodatnu pozornost obratiti na cjelokupni opseg pojma pristupačnosti koji se **ne odnosi samo na fizičku pristupačnost ulaznog prostora i mogućnost međuetražne komunikacije, nego i postojanje pristupačnog sanitarnog čvora i postojanja staza vodilja**. Samo nastavkom planiranja i ulaganja dodatnih napora u osiguravanje pristupačnosti moći ćemo u budućnosti svim našim građanima osigurati jednaki pristup sudskim tijelima. **Osim sudskih tijela (sudova) potrebno je raditi i osiguravati pristupačnost svih prostora tijela pravosudne mreže** (koja obuhvaća županijske, općinske, prekršajne, trgovačke i upravne sudove, stalne službe, županijska i općinska državna odvjetništava itd.), a kojih je na cjelokupnom području RH više od tri stotine. Često je slučaj da su ta tijela smještena u građevinama starijeg datuma izgradnje, pa se osim osiguravanja pristupačnosti traži i njihova sveobuhvatna obnova. Zbog svega navedenoga **mišljenja smo kako treba nastaviti s planiranjem zahvata kojima će se kontinuirano osiguravati pristupačnost svih sada nepristupačnih prostora tijela pravosudne mreže i s aspekta građana i s aspekta zaposlenika tih tijela**.

9. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Smještaj bez pristanka na temelju članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama - Broj obavijesti o smještaju bez pristanka u psihijatrijsku ustanovu je u odnosu na prethodne godine u vidljivom padu. I dalje je prisutno nerazumijevanje navedene zakonske odredbe. Premda je Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama na snazi već četvrtu godinu, zabrinjavajuće je da i dalje postoje iste nejasnoće u njegovoj primjeni. Obavijesti o smještaju bez pristanka šalju uvijek iste ustanove.

U 2018. izvršen je obilazak Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb. Prema mišljenjima stručnjaka djeca s mentalnim oštećenjima, ovisno o stupnju oštećenja, sposobna su izraziti svoj pristanak na medicinski postupak. Takav pristanak trebao bi imati i konkretni pravni učinak, premda u stvarnosti nema, jer se za svaku hospitalizaciju traži pristanak roditelja, dok se volja djeteta - pacijenta eventualno naznači. Pravobraniteljica smatra kako bi se čl. 26. ZZODS-a trebao primjenjivati i na adolescentne pod istim kriterijima pod kojima se primjenjuje i na osobe lišene poslovne sposobnosti, te će prilikom idućih izmjena i dopuna ZZODS-a, pravobraniteljica iznijeti svoje mišljenje.

Bolnica je smještena u staroj zgradi i ne udovoljava uvjetima za liječenje djece i adolescenata. Neprikladnost prostora pogotovo dolazi do izražaja kod same organizacije liječenja što ima za posljedicu povredu prava djece. Činjenica da je Bolnica zatvorenog tipa i da se u njoj liječe djeca koja nemaju medicinskih indikacija za liječenje u bolnici zatvorenog tipa, dovodi do povrede njihovih prava, jer im se ograničava sloboda kretanja. Zbog prostorne nepristupačnosti, dodatno se krše prava osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti, a ujedno je otežan i rad djelatnika Bolnice. Preporučeno je Ministarstvu zdravstva revidiranje odluke o Bolnici kao Bolnici zatvorenog tipa budući da su stvarne potrebe za liječenjem različite te da se uzme u obzir mogućnosti re/organizacije liječenja i u drugim ustanovama koje udovoljavaju uvjetima za liječenje djece odvojeno od odraslih.

Zadržavanje i smještaj osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu: Iz obraćanja osoba s invaliditetom s iskustvom zadržavanja ili smještaja u psihijatrijsku bolnicu doznaje se kako su mnogi od njih potpisali dobrovoljni pristanak na liječenje, iako su se u stvarnosti istome protivili, ali su isto učinili iz straha od prisilnog smještaja i u nadi da će njihov tretman biti bolji, a boravak u bolnici kraći ukoliko daju dobrovoljni pristanak na smještaj. Tijekom određivanja prisilnog smještaja pritužitelji su isticali kako odvjetnici koje je postavio sud nisu štitili njihova prava i interese, odnosno bili su krajnje pasivni. Više pritužitelja navelo je kako nisu upoznati s terapijom koju uzimaju, a informacije o planu i tijeku liječenja nisu dobili niti nakon izričitog upita. Jedna pacijentica posvjedočila je o neprimjerenom postupanju liječnice koja joj se na pokušaj odbijanja uzimanja konkretnog lijeka obratila riječima "popit ćete ono što ja kažem". Ta ista pacijentica doživjela je zastrašivanje i prijetnje sputavanjem od strane medicinskog tehničara, jer je bila, prema njegovim riječima "bahata". Pravobraniteljici je prijavljeno i nekoliko povreda prava osoba s duševnim smetnjama na opoziv pristanka na medicinski postupak te prava na tajnost podataka iz medicinske dokumentacije. U konkretnim slučajevima na utvrđene povrede prava osoba s invaliditetom upozorene su psihijatrijske ustanove te je obaviješteno i Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama od kojega je zatraženo daljnje nadležno postupanje, uključujući pokretanje prekršajnog postupka protiv ustanove, kao i odgovorne osobe u psihijatrijskoj ustanovi. Povjerenstvo je obavijestilo pravobraniteljicu da su preporučili ravnatelju ustanove te odgovornoj liječnici da doktore medicine i druge djelatnike te ustanove upozori da je došlo do povrede prava pacijenta te nisu poduzete druge radnje iz ovlasti ovog tijela.

Oduzimanje prava na slobodu smještavanjem u institucije socijalne skrbi: Prema nacionalnom zakonodavstvu, osoba koja je u potpunosti lišena poslovne sposobnosti, ili u dijelu "odlučivanja o smještaju" može se smjestiti u ustanovu socijalne skrbi bez njezinog vlastitog pristanka, odnosno uz pristanak njezinog skrbnika. S obzirom na to da je takvoj osobi ograničena sloboda kretanja i onemogućen izlazak iz institucije, da nema redovitog preispitivanja odluke o smještaju, te da osoba nema na raspolaganju niti jedno pravno sredstvo radi zaštite svojih prava, odnosno pristup pravosuđu, mišljenja smo da je, sukladno Smjernicama o članku 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje je Odbor za prava osoba s invaliditetom usvojio u rujnu 2015. godine ovakvim postupanjem ona zapravo lišena slobode. Na navedeno kršenje odredbi Konvencije te na neodgodivu nužnost zatvaranja institucija za smještaj, njihovu transformaciju u centre za pružanje usluga u zajednici te intenziviranje razvoja usluga podrške neovisnom življenju u zajednici pravobraniteljica je upozorila nadležno

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (u daljnjem tekstu: Ministarstvo). Nadalje smo preporučili upozoriti centre za socijalnu skrb na prava smještenih osoba s invaliditetom na podnošenje prijave, prijedloga, pritužbi, prigovora, žalbi i drugih pravnih lijekova nadležnim državnim tijelima, što uključuje i pravo na iste dobiti odgovor. Ministarstvo je dostavilo odgovor kako su preporuke i upozorenja pravobraniteljice upućeni centrima za socijalnu skrb te će Ministarstvo nastaviti s educiranjem ravnatelja i stručnih radnika centara za socijalnu skrb i pružatelja usluga za odrasle osobe. Međutim, istovremeno iz odgovora Ministarstva na upozorenja pravobraniteljice u pojedinačnim slučajevima povrede prava na slobodu i pristup pravnoj zaštiti proizlazi kako samo Ministarstvo ne podržava stavove pravobraniteljice, jer činjenicu da osoba koja je lišena poslovne sposobnosti ne može pokrenuti upravni postupak preispitivanja odluke o smještaju niti bilo koji drugi postupak ne smatra uskraćivanjem pravne zaštite. Također Ministarstvo obavještava pravobraniteljicu kako se ne može govoriti o oduzimanju slobode osobama koje su smještene u ustanove socijalne skrbi na temelju pristanka skrbnika i iz kojih ne mogu izaći bez odluke tog skrbnika, odnosno centra za socijalnu skrb. Vezano uz pravo na pristup pravnoj zaštiti ukazali smo na odredbe Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koja u čl. 5. st. 4. navodi kako svatko tko je lišen slobode ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja, odnosno o puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito. Europski sud za ljudska prava u više je svojih presuda utvrdio povredu prava na slobodu osoba s invaliditetom iz čl. 5. st. 4. Konvencije koji su protivno svojoj volji, odnosno na temelju odluke skrbnika bili smješteni u institucije socijalne skrbi (Stanev v. Bugarske, Sykora v. Češke, Hadžimejlić i drugi v. BiH).

Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici: U Hrvatskoj nije razvijen sustav brige o mentalnom zdravlju u zajednici, niti sustav podrške osobama s psiho-socijalnim teškoćama nakon njihovog bolničkog liječenja, odnosno sustav koji će spriječiti hospitalizacije i različite oblike prisilnih postupanja prema osobama s invaliditetom. Na ovaj problem pravobraniteljica ukazuje niz godina. U Nacionalnoj strategiji zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine kao jedno od područja djelovanja bila je navedena i Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici. Rezultati provedbe Nacionalne strategije nikada nisu objavljeni. Prema saznanjima pravobraniteljice, osim na razini projektnih aktivnosti nisu poduzete sveobuhvatne mjere s ciljem transformacije sustava i razvoja novog pristupa liječenju i rehabilitaciji osoba s psiho-socijalnim teškoćama koji bi se zasnivali na zaštiti mentalnog zdravlja u zajednici. Nova Strategija nije donesena do kraja 2017. godine. Usluge u zajednici se ne razvijaju te je još uvijek prevladavajući bolnički oblik skrbi za psihijatrijske pacijente, iako su preporuke Svjetske zdravstvene organizacije, kao i obveze koje je RH preuzela ratifikacijom međunarodnih dokumenata transformirati postojeći sustav skrbi o osobama sa psiho-socijalnim teškoćama. Kritiku fokusiranosti sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite mentalnog zdravlja na psihijatrijske bolnice dao je i Dainius Puras, posebni izvjestitelj UN-a prilikom boravka u RH krajem 2016. godine.

Preporuke: Kako bi se zaustavilo kršenje prava osoba s invaliditetom na osobnu slobodu smještavanjem u ustanove socijalne skrbi bez vlastitog pristanka, potrebno je izmjenom obiteljskog zakonodavstva sustav skrbništva kao zamjenskog odlučivanja zamijeniti sustavom odlučivanja uz podršku. Nadalje je potrebno umjesto smještavanja osoba kojima je potrebna podrška samostalnom življenju u zajednici razviti usluge koje će spriječiti njihovo izdvajanje, odnosno omogućiti im da nastave živjeti u zajednici uz podršku, a za osobe s psiho-socijalnim teškoćama sveobuhvatnu skrb o mentalnom zdravlju, što uključuje različite oblike prevencije, liječenja, rehabilitacije i socijalnog uključivanja također je potrebno osigurati u zajednici i transformirati sadašnji sustav koji se zasniva na bolničkom liječenju u velikim zdravstvenim ustanovama. Poštivanje prava osoba s duševnim smetnjama u psihijatrijskim bolnicama potrebno je sustavno nadzirati, a kršenja prava sankcionirati, s ciljem podizanja svijesti bolničkog osoblja o pravima pacijenata te zaustavljanja nezakonitog postupanja.

Zatvorski sustav - Osobama s mentalnim oštećenjima koji počine kazneno djelo u stanju nebrojivosti često je uskraćena jednaka zaštita prema kaznenom zakonu budući da isti preusmjerava na posebni pravni put koji obuhvaća zakone o mentalnom zdravlju. Zakoni o mentalnom zdravlju i postupci obično imaju niži standard kada je u pitanju zaštita ljudskih prava na pravičan postupak i pravično suđenje, a nisu u skladu s čl. 13. u svezi s čl. 14. Konvencije. Sve osobe, pa tako i osobe, primjerice s intelektualnim ili mentalnim oštećenjem imaju obavezu ne nanijeti štetu ili ozljedu. Počinitelji koji su počinili kazneno

djelo u stanju neubrojivosti trebaju kaznu izdržavati u zatvorskom sustavu, a ne na forenzičnom odjelu psihijatrijske bolnice s ciljem liječenja. Slijedom postupanja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na temelju predstavke zatvorenika s invaliditetom zbog nepostojanja prilagođenog prijevoznog sredstva u Kaznionici u Glini i načina rješavanja osiguranjem odgovarajućeg prijevoznog sredstva ili usluge prijevoza iz vlastitih sredstava kaznionice/zatvora, nedvojbeno je kako se problematika pristupačnosti prostora i pristupačnosti prijevoznih sredstava u zatvorskom sustavu rješava stihijski. Mišljenja smo kako bi takva financijska sredstva trebala biti osigurana iz Državnog proračuna s pozicije Ministarstva pravosuđa, a ne uvjetovana vlastitim sredstvima svake kaznionice i/ili zatvora zasebno, što bi olakšalo provedbu i omogućilo ostvarivanje pristupačnosti u vidu razumne prilagodbe, posebice s obzirom da takva izdvajanja za sustav ne bi predstavljala nesrazmjeran trošak.

10. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

Uvjeti liječenja u psihijatrijskim bolnicama opisani u izvješću Odbora VE podudarni su zaključnim zapažanjima UN Odbora za prava osoba s invaliditetom i preporukama upućenima RH 2015. godine kada je Odbor iznio zabrinutost zbog čestog korištenja nedobrovoljnih postupaka i mjera sputavanja te ostalih oblika ponižavajućeg postupanja. Odbor je zabrinut da se navedenim zakonima osobe s invaliditetom ne štiti dovoljno od nasilja u ustanovama i nedobrovoljnog ili ponižavajućeg postupanja. Moramo naglasiti kako je upravo zabrinjavajući otpor i nerazumijevanje odredbi Konvencije i smjernica Svjetske zdravstvene organizacije koji je prisutan i na najvišoj zakonodavnoj razini odnosno u Hrvatskom saboru. Podsjetimo se da je upravo Hrvatski sabor bio taj koji je 2008. godine u cijelosti ratificirao UN-ovu Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, a koja je zabranila prisilna postupanja. Od najviše zakonodavne razine očekuje se da priznaju i poznaju dužnost države da poštuje obvezujuće međunarodne dokumente, odnosno obveze koje iz njih proizlaze, jer bez te svijesti ne može doći niti do promjena u društvu u smislu napuštanja uvriježenih stavova te ustaljenih metoda i načina rada u odnosu na brigu o osobama s psihosocijalnim teškoćama, koje je Odbor UN-a utvrdio neprihvatljivim u civiliziranom demokratskom društvu koje poštuje ljudska prava.

Obilaskom Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb utvrđeno je da Bolnica primjenjuje mjere prisile-fizičkog sputavanja u situacijama kada se primjenom drugih tehnika, primjerice deeskalacijskih tehnika, medikamentna terapija, pacijent ne smiruje. Budući da je Bolnica prostorno neadekvatna za ovu vrstu liječenja te se osobe na koje se primjenjuju mjere sputavanja ne mogu odvojiti od ostalih pacijenata time ne samo da su prekršena prava sputanog pacijenta već i pacijenata koji to nisu. Primjena mjera prisile prema nacionalnom zakonodavstvu dozvoljena je te regulirana Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) i Pravilnikom o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 16/15). Prema podacima dostupnima pravobraniteljici, nisu poduzete nikakve mjere s ciljem zaustavljanja primjene mjera sputavanja i njihove zamjene alternativnim metodama. U stručnim krugovima mogli smo čuti stav kako su mjere prisile nužne u pojedinim situacijama i kako za iste ne postoji alternativa. Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2017. do 2020. godine nije predviđeno ukidanje mjera prisile i uvođenje alternativnih metoda te edukacija osoblja o tim metodama, nego naprotiv, predviđeno je dodatno educiranje zdravstvenih djelatnika upravo o primjeni mjera prisile.

Provođenje mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi nije, niti može biti u skladu sa spomenutim Zakonom iz razloga što iste nemaju zaposlenog liječnika psihijatra. Nadalje, primjena ovih mjera nije u ustanovama socijalne skrbi detaljnije regulirana podzakonskim aktom, već je regulacija prepuštena internim aktima ustanove (protokol/odluka/smjernica). Pravilnikom o standardima kvalitete socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 143/14) opisani su standardi primjene mjera prisile koje se smatraju tzv. restriktivnim postupcima.

Preporuka: Potrebno je u skladu s hitnom preporukom Odbora zaustaviti sve nedobrovoljne tretmane i korištenje mjera sputavanja, kako u zdravstvenim, tako i u ustanovama socijalne skrbi.

11. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Premda je zakonodavnim izmjenama ukinut institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti te je prema važećem Obiteljskom zakonu dopušteno osobu lišiti djelomično poslovne sposobnosti, RH do sada nije

razvila sustav podrške kao zamjenu za skrbništvo. Unatoč obvezi preispitivanja svih postupaka lišenja poslovne sposobnosti u razdoblju od 1. studenog 2015. do 1. studenog 2020., prema podacima Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, do kraja 2017. godine, od nadležnih centara za socijalnu skrb pokrenuto je 1.179 postupaka za vraćanje poslovne sposobnosti. Za 273 štíćenika vraćena je poslovna sposobnost djelomično, a za 95 štíćenika u potpunosti te je prema istim podacima na dan 31. 12. 2017. u RH bilo ukupno 17.918 osoba lišenih poslovne sposobnosti. Broj pokrenutih postupaka u proteklom razdoblju smatramo nedovoljnim. Tijekom 2018. zaprimljeno je više pritužbi u vezi imenovanja osobe skrbnika te na postupanje centra za socijalnu skrb kod upravljanja odnosno nadziranja trošenja redovitih prihoda štíćenika ili upravljanja nekretninama i vrijednim pokretninama štíćenika. Osim što je upućivala osobe s invaliditetom u načine i mogućnosti zaštite njihovih prava, pravobraniteljica je u nekoliko slučajeva utvrdila povredu prava osobe s invaliditetom te nadležnim centrima za socijalnu skrb uputila preporuke i upozorenja u svrhu zaštite prava zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, ali i nacionalnim zakonodavstvom.

12. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Unatoč preporuci UN Odbora iz 2015. godine, da se, između ostaloga, *osigura pristup službama za podršku u zajednici za roditelje s invaliditetom, izostale su konkretne* aktivnosti s ciljem razvijanja usluga podrške osobama s invaliditetom kao roditeljima u izvršavanju njihovih roditeljskih dužnosti kako bi se spriječilo odvajanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta. Zabrinjavajuće je da Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom od 2017. do 2020. godine nisu predviđene mjere s ciljem razvoja ovih usluga. Unatoč upućenim preporukama institucijama da se roditeljima u potrebi osigura potrebna podrška roditeljstvu, ona se teško provodila zbog nepostojanja zakonskog okvira te su sve aktivnosti u svrhu nalaženja primjerenih rješenja bile usmjeravane na udruge ili na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Preporuka je pravobraniteljice zakonom regulirati pravo na podršku roditeljstvu osoba s invaliditetom, kako bi se odredbe Konvencije implementirale u nacionalno zakonodavstvo i spriječilo oduzimanje djece od roditelja s invaliditetom na temelju invaliditeta i zbog izostanka podrške.

13. ŽENE S INVALIDITETOM

Na dan 11. veljače 2019. godine, prema podacima HZJZ u RH je ukupno 202.114 žena s invaliditetom od čega je njih 52,10% bez ili s nezavršenom osnovnom školom, a samo 18,9% ih je završilo osnovnu školu. Upravo Odbor za prava osoba s invaliditetom upozorava na potrebu poduzimanja mjera za unapređivanje razvoja i osnaživanja žena s invaliditetom u područjima obrazovanja.

Imajući u vidu rezultate istraživanja detaljno opisane u Izvješću o radu za 2017., pravobraniteljica je uputila u više navrata preporuke Ministarstvu zdravstva i to o potrebi vođenja statističkih podataka o odazivu žena s invaliditetom na preventivne preglede, zatim o potrebi i obvezi države koja proizlazi iz čl. 9. Konvencije o pravima osobe s invaliditetom, a odnosi se na pristupačnost zdravstvenih ustanova te je uputila i preporuku o potrebi podizanja svijesti sukladno obvezi države iz čl. 8. Konvencije. Preporuke su primljene „na znanje“. S obzirom na navedeno preporučujemo sljedeće: poticati žene s invaliditetom da redovito obavljaju preventivne i kurativne preglede; osigurati nesmetanu dostupnost zdravstvenim ustanovama bez obzira o kojoj se usluzi radi; razraditi načine uključivanja žena s invaliditetom u javne politike; definirati načine kontinuiranog prikupljanja podataka vodeći računa o specifičnim obilježjima obzirom na invaliditet; te uključiti žene s invaliditetom neposredno ili preko organizacija civilnog društva u odluke koje se tiču njih samih, ali i općenito osoba s invaliditetom.

14. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, poznatija kao Istanbulska konvencija je, uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, važan pravni mehanizam u borbi protiv nasilja nad ženama s invaliditetom. Ženama s invaliditetom kao žrtvama nasilja potrebno je osigurati podršku sukladno potrebama koje proizlaze iz invaliditeta vodeći se pri tome svim međunarodnim i domaćim pravnim dokumentima. Važnost Istanbulske konvencije očituje se, između ostaloga, i u nametanju obveza državi u pogledu „osiguranja lako dostupnih skloništa u dovoljnom broju“. S tim u vezi potrebno je istaknuti kako mjere nove Nacionalne strategije za zaštitu od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine posebno ne ističu aktivnosti usmjerene prema osobama s invaliditetom budući da je isto propisano Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za

osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine, osim u djelu koji se odnosi na skloništa (čl. 23. Istanbulske konvencije).

Pristupačnost skloništa za žrtve nasilja s invaliditetom: U dijelu Nacionalne strategije II. *Zakonodavni okvir iz područja zaštite od nasilja u obitelji*, predviđa mjere važne za ovu problematiku: Mjera 8. *Izraditi prijedlog izmjena provedbenog propisa kojim se uređuju uvjeti za pružanje socijalnih usluga u cilju propisivanja obveze osiguravanja pristupačnosti skloništa osobama s invaliditetom* (rok provedbe do 2020. godine). Zatim, u dijelu Nacionalne strategije III. *Potpura i zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji*, predviđena je mjera 4. *koja se odnosi na prostore u kojima djeluju skloništa za žrtve nasilja u obitelji prilagoditi i za boravak osoba s invaliditetom* (rok provedbe 2021. i kontinuirano). Vrlo je važno skrenuti pozornost i na još jedan vrlo važan segment kada se govori o pristupačnosti skloništa za žene s invaliditetom, žrtve nasilja. Taj segment se odnosi upravo na edukacija radnika koji neposredno rade sa žrtvama obiteljskog nasilja. Žrtve obiteljskog nasilja su često traumatizirane događanjima, pa ako žrtva ima i neki invaliditet to su dodatna znanja potrebna. Ujedno je prisutan i problem zapošljavanja i stručnog kadra koji će biti u svojstvu osobnog asistenta, osobi s najtežim stupnjem invaliditeta kao žrtvi obiteljskog nasilja. Primjerice, neka skloništa su pristupačna za osobe s invaliditetom u smislu arhitektonskih prilagodbi, ali osobu s teškim invaliditetom koja je u potpunosti ovisna o brizi i njezi druge osobe ipak ne mogu primiti, jer nema zaposlenog asistenta/medicinsku sestru što ima za posljedicu usmjerenost na prijem osoba s invaliditetom, ali onih koji su samostalni u osnovnoj brizi i njezi. Ukoliko se pristupi samo arhitektonskoj prilagodbi bez uvažavanja specifičnosti koje proizlaze iz invaliditeta, za osobe s invaliditetom koje su ovisne o podršci druge osobe, realizacija mjere 4. biti će nesvrhovita.

Zakonodavne aktivnosti u 2018. godini: Pravilnik o načinu prikupljanja, obrade i dostave statističkih podataka i izvješća - Pravobraniteljica je u upućenom mišljenju na Nacrt Pravilnika naglasila potrebu dobivanja uporabljivih i usporedivih statističkih podataka kao osnovu za izradu strategija i konkretnih aktivnosti na planu suzbijanja i sprečavanja nasilja u obitelji. Prijedlozi nisu prihvaćeni.

Pravilnik o načinu provedbe zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti - Budući da se osoba s invaliditetom može pojaviti kao počinitelj nasilja u obitelji, pravobraniteljica je predložila da se -Prilog 1, Evidencija zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti, upotpuniti na način da bude vidljivo primjenjuje li se zaštitna mjera obveznog liječenja od ovisnosti na osobu s invaliditetom ili na osobu bez invaliditeta. Prijedlog je uvažen.

Pravilnik o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana - Pravobraniteljica je dostavila opći komentar koji se odnosio na mjesto provođenja psihosocijalnog tretmana. Izrečene sankcije svi počinitelji trebaju izdržavati u istom mjestu (kaznionice, zatvori, ne odjeli psihijatrije), uz osiguranje razumne prilagodbe gdje je to potrebno. Prijedlozi su djelomično prihvaćeni i to u odnosu na arhitektonsku razumnu prilagodbu.

Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja - Pravobraniteljica se u mišljenju na Nacrt protokola osvrnula na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom na čl. 16. Konvencije pod nazivom Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, na komentar UN Odbora za prava osoba s invaliditetom koji u Općem komentaru br. 3 (2016.) na čl. 6. Konvencije u svezi čl. 16. Konvencije navodi kako ženama s invaliditetom prijeti veći rizik od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja u usporedbi s ostalim ženama. Neke žene s invaliditetom, posebice gluhe i gluhoslijepe te žene s intelektualnim poteškoćama mogu biti izložene još većem riziku od nasilju i zlostavljanja zbog njihove izoliranosti, ovisnosti ili ugnjetavanja. Nadalje, Odbor UN-a u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske (travanj 2015. godine) iskazuje zabrinutost što redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićene žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini dostupnim (t. 26 Inicijalnog izvješća). Pravobraniteljica je dostavila ukupno devet prijedloga, od kojih je prihvaćeno osam i jedan djelomično, a o kojima se može više pročitati u cjelovitom Izvješću o radu za 2018. godinu.

Kaznena djela počinjena zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom (zločin iz mržnje): U 2018. godini nastavili smo s aktivnostima usmjerenim prepoznavanju objektivnih činjenica, okolnosti ili obrazaca povezanih s kaznenim djelom koji sami ili povezani s drugim činjenicama i okolnostima

naznačuju da je počinitelj dijelom ili u cijelosti motiviran nekim oblikom predrasude. Pravobraniteljica je putem medija saznala za izjave poput, „Sve vas treba zapaliti, zaklat ću vas, boli nas želudac od vaših bedastoća“, „postajem alergičan na njih“, „promašeno, preskupo totalno neodgovorno, ponižavajuće i sramotno, prema ostalim članovima F. ulice, koje se svakodnevno uznemirava i ostalim **normalnim ljudima ovoga grada**“. „Sramite se vi koji ste doselili te **jadnike** u naše susjedstvo“, „**Maknite njih ili odselite nas**“, „Jeste li vi normalni što ste **to** nastanili u našu blizinu. Navedene izjave dovode do sumnje na počinjenje kaznenih djela, a koja su motivirana predrasudama prema osobama s invaliditetom, počinjena zbog njihovog invaliditeta. S obzirom na navedeno podnesena je kaznena prijava te je postupak u tijeku. Pravobraniteljica je u lipnju 2018. godine dostavila svoje primjedbe u postupku **izmjena i dopuna Kaznenog zakona** na čl. 87. st. 21 Kaznenog zakona naglasivši da korištenje elementa „**ranjivosti**“ kako bi se objasnila motivacija počinitelja kad je žrtva osoba s invaliditetom sprječava nadležne institucije da kvalificiraju ta postupanja kao kazneno djelo iz mržnje, motivirano predrasudom. Iz tog razloga u RH među zabilježenim zločinima iz mržnje nema onih prema osobama s invaliditetom. Policijski službenici u situacijama kada je počinjeno kazneno djelo na štetu osobe s invaliditetom trebaju ispitati koju je ulogu invaliditet žrtve imao kod počinjenja kaznenog djela. Prilikom istraživanja i procesuiranja takvih kaznenih djela potrebno je tražiti predrasude i pristranost, a ne mržnju. Biranje žrtve ZBOG invaliditeta čini djelo zločinom iz mržnje. Ako je zločin počinjen s motivom utemeljenom na averziji ili predrasudama zbog osobina žrtve može se voditi i istraživati kao zločin iz mržnje. Imajući u vidu sve prethodno navedeno, preporučamo da se pristupi analizi Kaznenog zakona s ciljem otklanjanja mogućih nejasnoća koje se javljaju u konkretnom postupanju prilikom kvalifikacije nekog djela kao zločina iz mržnje. Preporučamo da se provede edukacija svih djelatnika u sustavu počevši od policije i pravosuđa koji bi trebali moći prepoznati tu dodatnu dimenziju prekršaja i kaznenih djela počinjenih prema osobama s invaliditetom i adekvatno ih sankcionirati.

15. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE

Unatoč tome što je RH bila u obvezi zabraniti bezuvjetno sterilizaciju djevojčica, dječaka i osoba s invaliditetom, to do sada nije učinjeno. Prema zakonodavnom okviru, dopuštena je sterilizacija osoba s invaliditetom, dječaka i djevojčica uz suglasnost i odluku zakonskog zastupnika ili skrbnika, odnosno bez informiranog pristanka osobe koja se podvrgava ovom medicinskom zahvatu. Poštivanje tjelesnog i mentalnog integriteta osobe na ravnopravnoj osnovi s drugima podrazumijeva da se osobi s invaliditetom omogući donošenje odluka na isti način kao i osobama bez invaliditeta.

16. ZDRAVSTVO

Dostupnost zdravstvenih usluga: Tijekom javne rasprave o Nacrtu Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući, pravobraniteljica je upozorila na potrebu konzultacija s relevantnim stručnim društvima i stručnjacima u cilju boljeg razumijevanja zdravstvenih potreba osoba s invaliditetom ukazujući da je smisao rehabilitacije osim poboljšanja općeg zdravstvenog stanja i održavanje stanja, kako bi se spriječila progresija bolesnih stanja i pogoršanja. Pravo na fizikalnu terapiju i medicinsku rehabilitaciju izvan bolnice je teško ostvarivo osobito za osobe koje žive u ruralnim područjima i otocima ili zbog nedostatka pružatelja ovih usluga, ali često i nemotiviranosti pružatelja usluga za pružanje spomenutih usluga osobama koje žive u udaljenijim područjima.

Kako bi ove usluge bile dostupne osobama s invaliditetom, *pravobraniteljica je uputila prijedlog Ministarstvu zdravstva* da se radno vrijeme pružatelja usluga rehabilitacije prilagodi potrebama osoba s invaliditetom omogućavanjem popodnevnog rada ili na drugi prihvatljiv način. Obzirom da su obrazloženja liječnika specijalista o potrebi fizikalne terapije i medicinske rehabilitacije svedena u pravilu na nekoliko praznih rečenica, *pravobraniteljica je preporučila HZZO i MZ da upute naputak liječnicima specijalistima koji predlažu medicinsku rehabilitaciju da svoje prijedloge detaljnije obrazlože.*

Neprepoznatljivost osoba oboljelih od bolesti kralježnice - Pravobraniteljici su se obratili predstavnici osoba oboljelih od poremećaja i bolesti kralježnice upozoravajući da su njihova stanja unatoč brojnim problemima s kojima se suočavaju neprepoznata od strane raznih tijela. Pa tako navode da ih tijela vještačenja ne prepoznaju i nedefinirani su u propisima kojima se priznaju određena prava te im se odriče mogućnost utvrđivanja invaliditeta. Upozorili su da su im nedostupne potrebne zdravstvene

usluge, opskrba pomagalima i rehabilitacija kako bi što duže očuvali funkcionalne sposobnosti i spriječili daljnje propadanje funkcija.

Spinalni centar Varaždinske Toplice - Premda pravobraniteljica gotovo deset godina ukazuje na potrebu izgradnje Spinalnog centra, tek je u rujnu 2018. godine predstavljen prvi puta nacrt projekta budućeg Rehabilitacijskog centra "*Junona*" kao Nacionalnog rehabilitacijskog centra za osobe s bolestima i povredama kralježnične moždine u Varaždinskim toplicama. Naglašena je važnost osnivanja ovakvog centra koji će osobama sa spinalnim ozljedama pružati cjelovito liječenje i rehabilitaciju na načelima multidisciplinarnosti. Osim toga ovaj centar bio bi i najprimjerenije mjesto za liječenje dekubitalnih rana.

Liječenje oboljelih od multiple skleroze i rijetkih bolesti - Pravobraniteljica je upozorila da su postojećim kriterijima u liječenju multiple skleroze prekršena prava oboljelih osoba i to iz čl. 25. Konvencije kao i čl. 26. Konvencije te je preporučila hitnu izmjenu kriterija kojom bi se omogućilo svim oboljelima pravovremeno liječenje koje treba trajati u skladu s individualnom zdravstvenom potrebom i u skladu za temeljnim ljudskim pravom na liječenje i na zdravlje svake oboljele osobe. Upozorenja i preporuke upućene su nadležnim institucijama vezano za liječenje oboljelih od multiple skleroze i potrebu otklanjanja ograničavajućih kriterija, odnosi se i na liječenje oboljelih od spinalne mišićne atrofije. Lijek Spinraza je 24. travnja 2018. godine stavljen na Osnovnu listu lijekova za liječenje djece oboljele od spinalne mišićne atrofije tipa I, II, i III, koja nisu na mehaničkoj ventilaciji. Međutim, liječenje navedenim lijekom djece oboljele od spinalne mišićne atrofije je nedostupno za sve kojim je isto potrebno. Pravobraniteljica je u svojim postupanjima zagovarala pravo djece oboljele o različitim rijetkih ili sistemskih bolesti i osoba s invaliditetom na dostupnost najvišim standardima liječenja.

Ortopedska i druga pomagala: S obzirom na potrebu kontinuiranog revidiranja Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima pravobraniteljica je preporučila priznavanje prava na baterije za slušna pomagala svim osobama koje koriste slušne aparate, na način kako je to bilo propisano prije izmjene i dopune Pravilnika. Navedenom izmjenom i dopunom Pravilnika, pravo na baterije priznaje se samo djeci do 18. godine života i koja su na redovitom školovanju dok je ostalim osoba s oštećenjem sluha uskraćeno pravo na baterije na teret zdravstvenog osiguranja. Preporuka nije uvažena.

Institucijama je upućeno otvoreno pismo o potrebi nabavke robotskog medicinskog uređaja "*Locomat*" koji bi pomogao u oporavku mozga kod teških trauma mozga. Ovaj je uređaj namijenjen odraslim pacijentima kao i djeci s medicinskim indikacijama moždanog udara, cerebralne paralize, multiple skleroze, ozljeda leđne moždine, traumatske ozljede mozga te drugih neuroloških problema. Pravobraniteljica je preporučila MZ i HZZO-Direkciji da razmotre mogućnosti za nabavku uređaja u javne zdravstvene ustanove u RH. Postupak je u tijeku.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti: Pravobraniteljica je dostavljenim prijedlozima na Zakon o zdravstvenoj zaštiti potaknula implementaciju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Prijedlozi su primljeni na znanje.

Uloga medicinske sestre u životu osoba s invaliditetom: Sestrinstvo je jedan od najvažnijih potpornih stupova zdravstvenog sustava bez kojega je nezamisliv opstanak svih segmenata zdravstvene zaštite - od zdravlja do bolesti, od dijagnostike do terapije, liječenja, rehabilitacije, od rođenja do palijativne skrbi. Medicinska sestra je prva osoba s kojom pacijent ostvaruje kontakt, nezamjenjiva je kao posrednik u ostvarivanju zdravstvenih usluga, ona je često tumač kompliciranih medicinskih izraza i fraza koje "*prevodi*" na lako razumljiv jezik, ona je ta koja savjetuje, tješi, razumije, daje upute, ulijeva nadu i pruža podršku kad je teško i bolno. Međutim, postupanje i komunikacija medicinske sestre s osobama s invaliditetom nosi brojne profesionalne izazove koji iziskuju spremnost, prilagodljivost i strpljenje, ali istovremeno obogaćuju međusobne odnose. Da bi medicinske sestre mogle odgovoriti na te izazove, uvjetovane osobitosti koje proizlaze iz invaliditeta, moraju usvojiti temeljna znanja i vještine o specifičnostima osoba s različitim vrstama invaliditeta, a posebno o utjecaju invaliditeta na zdravlje i na bolest kao i na načine pružanja zdravstvene zaštite. Potrebno je da je medicinska sestra spremna prilagoditi osobni i profesionalni pristup individualnim potrebama osobe s određenom vrstom invaliditeta i biti predana dobrobiti pacijenata.

17. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Niz godina intenzivno ukazujemo na nužnost uspostave sustava rane intervencije, koji u RH ne postoji, zbog čega djeca s rizikom za rani razvoj kasno dobivaju potrebnu podršku, a posljedice neulaganja u ranu intervenciju za društvo su pogubni. Još 2015. godine u svrhu dobivanja uvida u strateške dokumente županije vezano uz usluge rane intervencije, odnosno usmjerenosti županija na uspostavu sustava ranih intervencija, dobili smo podatke od 16 županija koje su imale dovršen ili u izradi socijalni plan njih, pri čemu je njih svega šest predvidjelo neku konkretnu aktivnost usmjerenu na razvoj usluge rane intervencije, što znači da pitanje uspostave sustavne rane intervencije u 2/3 anketiranih županija nije bilo prepoznato kao prioritet.

U 2016. godini anketirali smo centre za socijalnu skrb u središtu županija i Grada Zagreba, a dobiveni podaci pokazali su tada da je na razini RH svega 40% djece s teškoćama u razvoju koja su u tretmanu ispitanih centara, bilo obuhvaćeno uslugama socijalne skrbi.

Tijekom 2018. godine dobili smo neposredni uvid u ne/dostupnost usluga rane intervencije na otoku Braču, te gradu Zadru, pri čemu se naglašava nedostatak pružatelja specijaliziranih usluga i stručnjaka, problem prijevoza radi korištenja postojećih usluga i druge poteškoće. Zbog toga smo nadležnima u tim jedinicama lokalne samouprave uputili preporukeda učine sve potrebno kako bi se stvorile mogućnosti da niti jedno dijete s teškoćama u razvoju ne bude onemogućeno u ostvarivanju prava na zdravlje, inkluzivno obrazovanje i rehabilitaciju.

Kako bismo potakli brže provođenje aktivnosti na razvoju sustava rane intervencije, organizirali smo u prosincu 2017. godine u suradnji s pravobraniteljicom za djecu, UNICEF-om te Hrvatskom udrugom za ranu intervenciju u djetinjstvu Nacionalni simpozij pod nazivom „Danas za sutra – kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu“, na kojem je zaključeno da je potrebno osnovati nacionalni međuresorni Upravljački odbor, najviše upravljачko tijelo za ranu intervenciju, koje međutim i do danas nije osnovano.

Što se tiče **područja za osobe oboljele od PAS i autizma**, još uvijek nismo dovršili najvažniji zadatak, a to je implementacija Nacionalnog okvira za probir i dijagnostiku. Očekujemo tijekom 2019. godine potpuno uspostavljen sustav probira i dijagnostike autizma na području Slavonije, čime će uz nedavno otvoreni Centar za autizam konačno djeca s autizmom imati primjerenu podršku.

18. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Za osobe s invaliditetom obrazovanje je garancija ostvarenja ljudskih prava, a osnovno sredstvo za postizanje takvoga cilja je *uključivo obrazovanje*.

Predškolski odgoj - *Prema podacima MZO, ukupan broj djece u vrtićima u 2018. godini je 153.933, a broj djece s teškoćama u dječjim vrtićima je 2.192, od čega je 1.564 djece u integraciji. U posebnim odgojno-obrazovnim skupinama uključeno je 628 djece s teškoćama, od toga 356 djece u programima pri centrima za odgoj i obrazovanje.*

Pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju u 2018. odnosile su se na nemogućnost ili duže čekanje na upis u vrtić, te odnos prema djetetu u vrtiću i kvalitetu inkluzivne podrške. Sve je izraženiji problem (loše) komunikacije između vrtića i roditelja, pri čemu ili roditelji ne prihvaćaju preporuke dobivene od predškolske ustanove u vezi djeteta s teškoćama u razvoju ili izostaje profesionalna suradnja predškolske ustanove s roditeljima u planiranju podrške djetetu za vrijeme boravka u vrtiću. U izvješću su prikazani konkretni slučajevi u kojima bi se većim senzibilitetom i uz razumnu prilagodbu izbjegli dugotrajni sukobi roditelja i predškolske ustanove, a djetetu osiguralo sudjelovanje u programu bez diskriminacije. Propust razumne prilagodbe najčešći je oblik diskriminacije djece s teškoćama u razvoju u predškolskim ustanovama. Što se tiče pomoćnika/asistenta kao oblika inkluzivne podrške, vrtići uglavnom osiguravaju trećeg odgajatelja, a prijedlozi i promjene koje želimo unijeti u zakonodavni okvir za predškolski odgoj (reguliranje potpore pomoćnika u predškolskom odgoju) za sada nisu planirani.

Osnovnoškolsko obrazovanje - *Prema podacima MZO, u osnovnim školama s redovitim i posebnim programima nastavu su pohađala 23.627 učenika s teškoćama u razvoju (7,37% učenika osnovnih škola). Najviše učenika s teškoćama u razvoju (19.933) pohađa nastavu po redovitom programu i to u posebnim uvjetima (236; 1%), u manjim razrednim odjelima (71; 0,3%). Integrirano u redovite razredne odjele po redovitom programu uz individualizirane postupke je 10.733 učenika ili 45,43% učenika s*

teškoćama, a redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke ima 8.899 učenika ili 33,76% učenika s teškoćama.

U školskoj godini 2017./2018. osnovnoškolski odgoj i obrazovanje ostvarivao se u 905 osnovnih škola s redovitim i posebnim programima za djecu s teškoćama. Osnivači 97% osnovnih škola s redovitim i posebnim programima za djecu s teškoćama u razvoju su jedinice lokalne i regionalne samouprave. Deset ustanova u kojima se provodi osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u sustavu je Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i jedna ustanova je u sustavu Ministarstva zdravstva.

Osim redovitog programa u kojem su učenici uključeni u redovite razredne odjele, dio učenika pohađao je osnovnoškolski odgoj i obrazovanje po redovitom programu u posebnim uvjetima. Navedeni oblik nastave provodi se u Centru za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ u Zagrebu, Poliklinici za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG i Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, a u njega je bilo uključeno 236 učenika (1,0% učenika s teškoćama, odnosno 0,37% učenika osnovne škole).

Veliki broj pritužbi u području obrazovanja koje je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila u 2018. godini odnosili su se na školovanje u centrima za odgoj i obrazovanje u sustavu socijalne skrbi. Školovanje učenika s teškoćama u razvoju u centrima za odgoj i obrazovanje u sustavu socijalne skrbi ili zdravstva, na osnovu većeg broja pritužbi koje smo zaprimili, ne osigurava kvalitetu obrazovanja koju roditelji očekuju (problemi u osiguravanju zamjene za odsutne djelatnike, nema kvalitetnog individualiziranog pristupa i sl.). Mnogi roditelji navode da je manji broj učenika u razredu gotovo jedina prednost ovakvog načina obrazovanja, a školovanje u centrima za odgoj i obrazovanje ne pruža kasnije jednake šanse za zapošljavanje u općem sustavu rada, djelomično i zbog predrasuda poslodavaca. MDOMSP kao osnivača tih centara upozorili smo da je Odbor za prava osoba s invaliditetom vezano uz pravo na uključivo obrazovanje i ostvarenje čl. 24. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, preporučio da obrazovanje sve djece, pa i djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom treba biti u nadležnosti sustava nadležnog za obrazovanje, dok ovakav odvojeni sustav obrazovanja predstavlja segregaciju i treba ga u potpunosti napustiti.¹ Uvjete i resurse iz tih sustava treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja (nastavnike iz posebnog sustava obrazovanja treba koristiti kao stručnu podršku redovnom sustavu obrazovanja i sl.). Od MZO informirani smo da je formirana radna skupina koja radi na tom procesu.

Pritužbe koje smo zaprimali odnosile su se i na nedobivanje pomoćnika u nastavi. Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima (u daljnjem tekstu: Pravilnik) donesen je u studenom 2018. godine² te formalizirao jedan oblik podrške koji se niz godina osiguravao putem projekata, prema različitim kriterijima definiranim projektom ili odlukom lokalnih samouprava. Donošenjem Pravilnika definirani su ujednačeni i jasni kriteriji, te on kao takav predstavlja dobro polazište i za bolje razumijevanje značenja, uloge i svrhe ovakve potpore za učenika. Slabe točke Pravilnika ocjenjujemo da su u odredbama koje se odnose na način uključivanja pomoćnika/stručnog komunikacijskog posrednika (administrativne procedure i trajanje postupka za uključivanje pomoćnika), različiti izvori sredstava za financiranje plaće za njihov rad kao i kratkotrajnost ugovora (kraj nastavne godine). Smatramo da će ograničenje ugovora na jednu nastavnu godinu te neujednačenost u visini naknade dugoročno doprinijeti intenzivnoj fluktuaciji i negativnoj selekciji izvršitelja, a samim time utjecati i na kvalitetu ovog oblika sustavne podrške inkluzivnom obrazovanju.

Mišljenje i preporuke: *Sustav segregiranog obrazovanja ubrzano treba napustiti, a centrima za odgoj i obrazovanje omogućiti da postanu centri potpore redovnom sustavu obrazovanja. Još uvijek svjedočimo nedostatku slobodnih mjesta u vrtićima zbog čega jedan dio djece s teškoćama u razvoju ne ostvaruje iskustvo socijalizacije u predškolskoj dobi. Kada nema dovoljno mjesta, djeca s teškoćama se teže upisuju. U osnovnim i srednjim školama kontinuirano treba raditi na edukaciji nastavnika, te osiguranju potrebnog broja stručnih suradnika za rad s učenicima s teškoćama u razvoju. Sustav se treba učinkovito boriti za svakog učenika s teškoćama u razvoju da nastavi i dovrši školovanje. Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima treba u praksi učiniti kvalitetnom*

¹ Opći komentar br.4 (2016) o pravu na uključivo obrazovanje

² Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, „Narodne novine“, broj 102/18

potporom uključivom obrazovanju, te nastojati stvoriti održivi sustav financiranja, kako bi se izbjegla negativna selekcija i fluktuacija kadrova.

Visoko obrazovanje - Studenti s invaliditetom obraćali su se radi regulacije svojih studentskih prava, kao što je primjerice oslobađanje od plaćanja studija na osnovi invaliditeta i potvrde koja bi bila dokaz invaliditeta u svrhu ostvarivanja prava na osnovi invaliditeta tijekom studiranja kao i prilikom upisa studija. Povodom preporuke pravobraniteljice, Agencija za znanost i visoko obrazovanje obvezala se da će pravodobno upozoriti visoka učilišta i Povjerenstvo za unapređenje postupaka upisa, a po potrebi i ostale relevantne dionike, na diskrepanciju zakonskih i podzakonskih propisa u odnosu na uvjete upisa na studij na visokom učilištu. Pritužbe i obraćanja studenata s invaliditetom još jednom su ukazale na nepostojanje procedura na visokim učilištima koje bi određivale na koje prilagodbe studenti s invaliditetom imaju pravo i pod kojim uvjetima. Radili smo i na problemu neosiguravanja asistencije studentima s invaliditetom smještenim u studentskim domovima. Razmatrali smo i opravdanost zdravstvenih zahtjeva kao uvjeta za upis na preddiplomske studije *edukacijski rehabilitator, logoped i socijalni pedagog* Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Iako ovako postavljeni zahtjevi izazivaju zabrinutost, dosad nismo imali konkretnih pritužbi potencijalnih studenata koji bi bili isključeni iz daljnjeg razredbenog postupka temeljem ovako definiranih zdravstvenih zahtjeva, pa je nemoguće zaključiti hoće li u pojedinačnim slučajevima dolaziti do povrede prava osoba s invaliditetom. Stoga ćemo nastaviti pratiti praksu postupanja na tom fakultetu. MZO je bilo aktivno pri donošenju strateškog okvira koji bi trebao doprinijeti unaprjeđenju položaja studenata s invaliditetom u sklopu Nacionalnog plana za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. - 2021. koji je usmjeren na podzastupljene i ranjive skupine studenata, među kojima su i studenti s invaliditetom. Pristupilo se i izmjeni temeljnog Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju u sklopu kojeg smo dali prijedlog da se definira tko su studenti s invaliditetom kao i načelo razumne prilagodbe. Sudjelovali smo i u radu Odbora za studente s invaliditetom na nacionalnoj razini. Mišljenja i preporuke: *Potrebno je jasno regulirati studentska prava osoba s invaliditetom i propisati minimalne standarde podrške i prilagodbe koje im sve visokoškolske ustanove moraju pružiti na nacionalnoj razini; Potrebno je unaprijediti vođenje statističkih podataka o studentima s invaliditetom kako bi mogli planirati intervencije za sprječavanje njihove evidentne podzastupljenosti; Potrebno je definirati razumnu prilagodbu i oblike potpore i za učenike s teškoćama u zakonodavstvu te propisati obvezu osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju; Potrebno je sustavno osigurati potrebnu asistenciju studentima s invaliditetom smještenim u studentskim domovima; Potrebno je uskladiti dokaze kojima se dokazuje status invaliditeta s pozitivnim zakonskim uređenjem.*

19. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

U četiri centra za profesionalnu rehabilitaciju u 2018. godini zaprimljeno je ukupno 791 zahtjev za profesionalnu rehabilitaciju. Sustav profesionalne rehabilitacije ojačan je zakonodavnim promjenama iz 2018. godine kojima su osnivačka prava svih centara prenesena na RH, a istima je omogućeno da se sredstva prikupljena s osnove novčane naknade zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom mogu koristiti i za razvoj sustava profesionalne rehabilitacije. Centri su time izjednačeni u financiranju i neovisni su o lokalnim izvorima financiranja. Na ovaj način stvorene su pretpostavke za jačanje njihovih kapaciteta i uklanjanje teškoća (osiguranje adekvatnog prostora, dovoljnog broja kvalificiranih stručnjaka, pohađanje neophodnih edukacija, nabava specijalizirane dijagnostičke i rehabilitacijske opreme, osnivanje mobilnih timova radi bolje pristupačnosti usluga i drugo) i uvjeti za daljnji razvoj ovog sustava. Iako je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom s jedne strane uveo novi sustav profesionalne rehabilitacije, ostali zakoni i sustavi koji se tiču ovog područja nisu u cijelosti usklađeni s ovim Zakonom, poput sustava mirovinskog osiguranja i njegovog matičnog zakona. Sustav mirovinskog osiguranja i dalje počiva na kompenzacijskom modelu te je usmjeren na umirovljenje i uklanjanje osoba s invaliditetom s tržišta rada, umjesto na njihovu aktivaciju i vraćanje u svijet rada. Da ovaj sustav ne prepoznaje vrijednost profesionalne rehabilitacije dokazuje podatak da je iz mirovinskog sustava samo jedna osoba upućena u postupak profesionalne rehabilitacije. Premda Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju donosi određena poboljšanja vezana za profesionalnu rehabilitaciju, mišljenja

smo da to samo po sebi neće biti dovoljan poticaj za uključivanje osoba s invaliditetom iz sustava mirovinskog osiguranja u postupke profesionalne rehabilitacije. Smatramo da bi sustav zdravstvenog osiguranja trebao prepoznati prednosti što ranijeg uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju osoba na dugotrajnom bolovanju radi očuvanja preostalih radnih sposobnosti i/ili stjecanja novih znanja i vještina. Još uvijek ne postoje potrebni programi socijalnog uključivanja namijenjeni razvijanju radnih sposobnosti osoba s invaliditetom, u koje bi se moglo uključiti korisnike koji trenutno, zbog različitih razloga, nisu spremni za uključivanje u svijet rada, a uključivanjem u ove programe mogli bismo očekivati njihovo zapošljavanje. *Pravobraniteljica preporučuje: Razvijati i dalje međuresornu suradnju svih sustava koji se dotiču profesionalne rehabilitacije radi usklađivanja i osigurati podršku nositeljima modela profesionalne rehabilitacije koji se provodi sukladno propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Usluga profesionalne rehabilitacije mora biti na jednaki način dostupna svim osobama s invaliditetom kako bi se izbjeglo da mogućnost korištenja ove usluge za zaposlene osobe ovisi o volji i odluci poslodavca te njegovim trenutnim poslovnim mogućnostima.*

20. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

Na dan 31. prosinca 2018. godine prema evidenciji nezaposlenih HZZ-a samo **5.843 osoba s invaliditetom aktivno traži zaposlenje**, dok je u Očevidniku zaposlenih osoba s invaliditetom **ukupno bilo 10.836 osoba**. U Registru osoba s invaliditetom zabilježeno je **240.173 osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi**. Ako tome pridodamo broj od čak **68.617 osoba s profesionalnom nesposobnošću za rad**, a koje su izvan radnog odnosa, ostaje nam visoka brojka onih koje bi se kroz profesionalnu rehabilitaciju vrlo vjerojatno moglo osposobiti za uspješno obavljanje sličnih ili drugih odgovarajućih poslova. Zaključujemo da je radni potencijal osoba s invaliditetom i dalje neiskorišten. Prema zaprimljenim pritužbama u 2018. godini osobe s invaliditetom su se suočavale s različitim preprekama u ostvarivanju prava na rad, a prituživale su se uglavnom na kršenje prava prilikom provođenja postupka zapošljavanja i tijekom rada. Stopa prijavljivanja sumnje na diskriminaciju u ovom području je i dalje niska. Najčešći oblik diskriminacije bio je propuštanje razumne prilagodbe. Razlozi za neprijavljivanje diskriminacije na osnovu invaliditeta su višestruki: neprepoznavanje, strah od viktimizacije, te ignoriranje poslodavaca koje je osobito prisutno u slučajevima tzv. nevidljivog invaliditeta i kada prilagodbe zahtijevaju promjene organizacije i uvjeta rada. Nadalje, još uvijek nemamo zakonski uređen institut radnog asistenta, kako bi se uvijek tamo gdje je to potrebno i tijekom cijelog radnog vijeka, omogućilo osobama s invaliditetom sudjelovanje u radnim procesima na ravnopravnoj osnovi s drugima. Nepristupačna radna mjesta, ali i sama nemogućnost dolaska na posao prilagođenim prijevozom i nedostatak istog, samo su dio problema, iako su predviđeni poticaji kojima se sufinancira uklanjanje barijera. Unatoč ciljanim aktivnostima koje provode institucije poput ZOSI-a i HZZ-a, poslodavci su u nedovoljnoj mjeri upoznati s mogućnošću korištenja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, a to potvrđuju i zaključci s održanih radionica *“Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati”* u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Hrvatske udruge poslodavaca. Smatramo pozitivnim iskorakom nastojanja da se uočene nedostatke i nedorečenosti kojima se dodatno otežavao proces uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada uklone donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i pratećih pravilnika u 2018. godini. Zakon sadrži, između ostaloga, i prihvaćene prijedloge pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na tržištu rada koji su rezultat višegodišnjeg praćenja ovog područja od kojih ističemo: preciznije definiranje razumne prilagodbe, obveza osiguravanja razumne prilagodbe već prilikom testiranja/intervjua za radno mjesto, produljenje i preciziranje rokova u kojima se može pokrenuti postupak provedbe nadzora poštivanja prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima. Međutim i dalje je zamjenski način ispunjavanja kvotne obveze najmanje zastupljen među poslodavcima. *Preporučujemo Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava poduzimanje konkretnih mjera i aktivnosti s ciljem uklanjanja uočenih zapreka za aktiviranje zapostavljenog radnog potencijala osoba s invaliditetom, a koje će pridonijeti većoj zastupljenosti osoba s invaliditetom na tržištu rada. Preporučujemo pokretanje kampanje radi podizanja svijesti o pravima osoba s invaliditetom u svijetu rada i njihove pune afirmacije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.*

21. PRISTUPAČNOST

Pristupačnost uz mobilnost i stanovanje predstavlja osnovni preduvjet za uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice i upravo zato kao jednu od svojih glavnih zadaća imamo osvještavanje društva o preprekama na koje osobe s invaliditetom svakodnevno nailaze kao i poticanje svih sudionika na suradnju da se zajedničkim naporima one uklone. Kao društvo, postali smo svjesni da nije oštećenje osobe ono što osobu onemogućava u sudjelovanju u aktivnostima već su to prepreke u našoj/njihovoj okolini. Nemogućnost da osoba smanjene pokretljivosti ili ona koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica uđe u stambeni objekt, javni objekt ili sredstvo javnog prijevoza, nemogućnost da koristi sanitarni čvor ili da uz pomoć dizala dođe do sadržaja koji su na višim etažama, samo su neki od elemenata u okolini koji u praksi osobama s invaliditetom onemogućuju nesmetano kretanje, izlazak iz vlastitog doma, pristup zdravstvenim uslugama, obavljanje poslova svakodnevnog života u poštama, bankama, a da ne govorimo o odlasku u kino, kazalište, muzej ili izlazak s prijateljima. Ovo je jedno od pet područja u kojima se najčešće pritužuju osobe s invaliditetom. Prateći provedbu Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017. - 2020. za 2017. godinu (s obzirom da se za 2018.g. objavljuje tek sredinom 2019.g.) zamjećujemo kako nije niti započeta realizacija pojedinih aktivnosti koje su trebale biti provedene još tijekom 2017. godine. Za praćenje uspješnosti provedbe Nacionalne strategije prilično se izazovnim pokazuje provođenje evaluacija mjera i aktivnosti kod kojih su rokovi provedbe određeni s „kontinuirano“, na što je pravobraniteljica upozoravala i tijekom donošenja predmetne Nacionalne strategije.

Preporuke: Slijedom navedenog dio preporuka iznesenih u prošlogodišnjem izvješću, a s obzirom na stanje na terenu, ponavljamo:

- *potrebno je osigurati sudjelovanje osoba s invaliditetom ili njihovih predstavnika u planiranju uklanjanja postojećih prepreka, kao i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te i dalje raditi na osiguravanju učinkovitog inspekcijskog nadzora i sankcioniranju u slučajevima nepoštivanja propisa*
- *ostvariti veću suradnju s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine, kroz uključivanje u povjerenstva i radne skupine koje utječu na to da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom, jer su od velike važnosti postupanja nadležnih tijela na lokalnim razinama koja izdaju dozvole za obavljanje određenih građevinskih zahvata*
- *potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se prekršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju*
- *na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom*
- *potrebno je nastaviti s edukacijom stručnjaka o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom*
- *razmotriti mogućnost da se sustavno odredi i kao uvjet propiše obvezna pristupačnost (fizička i informacijska) objekata u kojima se obavljaju određene gospodarske djelatnosti, kao uvjeta za poslovanje, odnosno uvjeta za dobivanje dopusnica, suglasnosti, dozvola ili licenci za rad (npr. kada se radi o građevinama u kojima su smješteni određeni gospodarski subjekti za koje dozvole, suglasnosti ili licence izdaje Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta)*

U **cestovnom prijevozu** osobe s invaliditetom najčešće su se prituživale na **neprikladan prijevoz** neovisno o tome govorimo li o javnom prijevozu ili prijevozu u prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom koja se osiguravaju putem udruga (najčešće s odgovarajuće prilagođenim kombi vozilima). Dodatni problem kod osiguravanja prijevoza putem udruga je sve veća starost postojećeg voznog parka tih vozila. Javni prijevoz i dalje nije pristupačan pa se mnoge osobe susreću s nedostatkom usluge prijevoza u svojim sredinama, što je poseban problem u manjim mjestima, zaleđima, ruralnim sredinama te otocima. U svezi cestovnoga prijevoza poseban je problem osoba s invaliditetom ukoliko su oni lošijeg imovinskog stanja, te ukoliko ne posjeduju vlastito vozilo, a imaju oštećenje koje im omogućava ostvarivanje prava na oslobođenje plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom. U tom slučaju oni ne mogu ostvariti oslobođanje od plaćanja cestarine (jer pravo prati automobil, a ne nositelja prava), te su vrlo česti slučajevi kada ih netko i prevozi iz usluge (obitelj, prijatelji, poznanici i sl.) takvi troškovi prijevoza zbog plaćanja ne samo cestarine, goriva,

nego i pružene usluge prijevoza, postaju veći nego što bi bili da su primjerice oslobođeni plaćanja cestarine za uporabu autocesta.

Tijekom 2018. godine posebnim problemom se ponovno na različite načine pokazalo **nepropisno parkiranje i zlouporabe prilikom korištenja te ostvarivanja prava na znak pristupačnosti**. Kao dijelom problema vezano za znak pristupačnosti više je osoba ukazalo na potrebu **uklanjanja nevažećih naljepnica** (okruglih, plavih, zalijepljenih na vjetrobromskom staklu) kojima su se nekada na tehničkim pregledima označavala vozila osoba s invaliditetom koja su bila oslobođena plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, za koje ne postoji pravna osnova od 2011. godine, odnosno od stupanja na snagu važećeg Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11). Nadalje, vezano za problem parkiranja, primjećujemo i kako je posljednjih godina u nekim sredinama došlo **do ukidanja ili premještanja postojećih označenih mjesta za parkiranje vozila osobe s invaliditetom uvođenjem pješačkih zona**, unatoč propisanim kriterijima, što je kod osoba s invaliditetom izazvalo veliko nezadovoljstvo i ogorčenje. S obzirom da godinama neprekidno i kontinuirano upozoravamo nadležna tijela o nužnosti izmjena Zakona o sigurnosti prometa na cestama u dijelu kojim se propisuje i uređuje način korištenja znaka pristupačnosti, što bi moralo dovesti do izmjena odredbi Pravilnika o znaku pristupačnosti, te analizirajući ovu problematiku, mišljenja smo kako je sa stajališta pronalaženja suštinskog rješenja za ostvarivanje svrhe zbog koje pravo na znak pristupačnosti i postoji, neophodna promjena nadležnosti, iz razloga što u postupcima vezanim za znak pristupačnosti sada sudjeluju Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, Ministarstvo unutarnjih poslova i Ministarstvo uprave. Zbog značajnog broja predstavi i njihovog ponavlja u srpnju 2018. godine pravobraniteljica je uputila Povjerenstvu Vlade RH za osobe s invaliditetom da *„kao savjetodavnog i stručnog tijela Vlade RH sa zadaćom davanja prijedloga, mišljenja i stručnih obrazloženja iz područja položaja, zaštite i rehabilitacije osoba s invaliditetom i njihovih obitelji, da kao jedna od točaka dnevnog reda Povjerenstva u sljedećem razdoblju, a tijekom 2018. godine, bude donošenje konkretnog mišljenja o definiranju kruga osoba koja će moći ostvarivati pravo na znak pristupačnosti, pravo na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom*. Odgovor na ovaj prijedlog nismo zaprimili tijekom 2018. godine.

Sukladno rečenom, preporučujemo: tijelima nadležnim za uređenje, ostvarivanje i kontrolu korištenja prava na znak pristupačnosti (Ministarstvu zdravstva, Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture i Ministarstvu unutarnjih poslova) da pronađu odgovarajući model s obzirom na nadležnosti i s obzirom na trenutno stanje na terenu kojim će se osigurati ostvarivanje prava na znak pristupačnosti na način zbog kojega takvo pravo i postoji; izmjenu važećeg Pravilnika o znaku pristupačnosti ili donošenje novog Pravilnika kojim će se uvjeti za ostvarivanje ovog prava uskladiti s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja, poboljšati kvaliteta znaka pristupačnosti i shodno tome osigurati i olakšati kontrola korištenja; Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture da regulira i osigura uklanjanje nevažećih naljepnica kojima su se nekada označavala vozila osoba s invaliditetom oslobođena plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta.

Primjetni su minimalni pozitivni pomaci u **željezničkom prijevozu** za osobe s invaliditetom, međutim i dalje je nedovoljan broj prilagođenih kolodvora i stajališta koji nisu u dovoljnoj mjeri opremljeni sredstvima komunikacije temeljenim na univerzalnom dizajnu namijenjenom olakšavanju komunikacije s osobama s invaliditetom te je i dalje nedovoljan broj željezničkih prijevoznih sredstava prilagođenih osobama s invaliditetom. Zbog nepristupačnosti infrastrukture i sredstava željezničkog prijevoza osobe s invaliditetom osjećaju nesigurnost i izbjegavaju korištenje željezničkog prijevoza te pribjegavaju vrlo često skupljim načinima prijevoza, što ih suštinski stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta.

Stoga preporučujemo da se za najfrekventnije kolodvore i stajališta osiguraju podizno/spuštajuće platforme, teleskopske kosine i/ili druga dostupna tehnološka rješenja kao i rješenja za pristupna stajališta; također je potrebno iskoristiti sredstva fondova EU s ciljem poboljšanja pristupačnosti postojeće željezničke infrastrukture, nabavke novih vlakova i osposobljavanja vagona prilagođenih za prijevoz osoba s invaliditetom. Također, potrebno je osigurati pristupačnost informacija o uslugama na

način da se redovno provode edukacije pratećeg i drugog osoblja vlaka o komunikaciji i specifičnostima osoba s invaliditetom i/ili izraditi brošuru s praktičnim uputama kao i olakšati mogućnost prijave. U provedbu svih predloženih mjera i aktivnosti nužno je od samog početka planiranja istih uključiti i osobe s invaliditetom, odnosno njihove predstavnike.

Pomorski prijevoz - Slijedom namjera nadležnog Ministarstva mora, prometa i infrastrukture iskazanih u 2018. godini, preporučujemo da se zakonski, sustavno i za dugoročno razmotri i uredi način osiguravanja prava na oslobođanje plaćanja karte za osobni automobil koji osobe s najtežim tjelesnim oštećenjima imaju u svom vlasništvu (samih osoba s invaliditetom, roditelja djece s teškoćama u razvoju, zakonskog skrbnika ili zakonskog zastupnika osobe s invaliditetom, kao i vozila tih osoba kao korisnika leasinga), odnosno oslobođenje od plaćanja cijene prijevoza vozila osoba kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, HRVI-a sa 100% tjelesnog oštećenja te osoba kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, kao što je to privremeno učinjeno odlukom Upravnog vijeća Agencije za obalni linijski pomorski promet u razdoblju od 10. listopada do 31. prosinca 2018. godine. Nadalje, polazeći od pretpostavke kako je cijena karte za prijevoz osobnog automobila u prosjeku pet puta veća od cijene prijevozne karte samo za osobu, okvirni podatci ukazuju da bi se sadašnji iznos izdvojen za subvencioniranje ove povlastice udvostručio. Takve prijedloge pravobraniteljica za osobe s invaliditetom iznosi od 2012. godine, a konkretno je u nekoliko navrata o tome obavještavala Ministarstvo financija od kojega nikada nije zaprimljeno očitovanje s mišljenjem o iznesenim prijedlozima i danim preporukama. Slijedom navedenog pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ponovno preporučuje aktualizirati razmatranje ove teme.

Preporuke: S obzirom na to da se Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, broj 97/00 i 101/00) od svog donošenja i stupanja na snagu 2000. godine nije mijenjao niti u 2018. godini, mišljenja smo i ponavljamo preporuku kako je nužno poboljšati pravni okvir ostvarivanja povlastica osoba s invaliditetom u unutarnjem putničkom prometu te ga prilagoditi u međuvremenu promijenjenim prilikama i okolnostima nastalim tijekom proteklih 19 godina. Konkretno, smatramo kako postoji potreba za promjenom navedenog Zakona, a ujedno i provedbenog Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01) koji iz njega proizlazi, kako bi se za stalno uvelo i reguliralo pravo na oslobođenje od plaćanja prijevoza osobnog automobila za one osobe s invaliditetom kojima osobni automobil služi kao pomagalo i jedino sredstvo mobilnosti, pri čemu treba imati u vidu i roditelje djece s teškoćama u razvoju, zakonske skrbnike ili zakonske zastupnike osobe s invaliditetom, kao i vozila tih osoba kao korisnika leasinga. To je jedna od tema koju ponavljamo u svojim izvješćima od Izvješća o radu 2012. godine, a koja je opširno obrazložena u Izvješću o radu za 2015. godinu i na kojoj smo radili i u 2018. godini. Zbog toga predmetnu preporuku upućujemo nadležnim državnim tijelima – Ministarstvu financija i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture.

Pristupačan turizam - Prateći postupanja dionika u pružanju turističkih usluga te u odnosu na mišljenja i preporuke pravobraniteljice upućene 2017. godine, vidljivi su minimalni pozitivni pomaci. Postoje sredine i turističke zajednice koje provode u praksi mjere i aktivnosti predložene navedenim preporukama, ali zabrinjavajuće je što je još uvijek malen broj takvih sredina u odnosu na ukupan broj turističkih zajednica i destinacija koje posjećuju turisti. Unatoč činjenici da su institucije zakonodavno prepoznale svoju obvezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, osobe s invaliditetom i dalje nailaze na brojne prepreke zbog kojih nisu u mogućnosti birati turističku destinaciju po vlastitoj želji i koristiti sve turističke usluge na ravnopravnoj osnovi kao i osobe bez invaliditeta.

Uzimajući u obzir povećanje broja noćenja i rast prihoda turizma onih sredina koje su počele provoditi preporuke pravobraniteljice, ukazujemo da je to i velika prilika za razvoj turizma i gospodarstva RH te se ne smije zanemariti potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću osobama s invaliditetom. *Stoga je potrebno osigurati stvarnu pristupačnost svih resursa u zajednici, pristupačnost putničkih agencija, ugostiteljsko-hotelijerskih objekata, prijevoza, hotela i drugih (posebno onih povoljnijih) oblika smještaja, apartmana, seoskih imanja, parkova, kulturnih i rekreacijskih sadržaja, odnosno svega onoga što je zanimljivost u jednoj turističkoj zemlji kao što je*

Hrvatska. Također preporučujemo provođenje edukacija svih dionika u turizmu; nadležnim tijelima koja raspisuju natječaje za dodjelu sredstava za razvoj turizma da po raspisanim natječajima organiziraju edukacije/radionice na kojima će uz uobičajeno predstavljanje samih natječaja, formalnih uvjeta i načina prijave, posebna pažnja biti posvećena i ukazivanju potencijalnim prijaviteljima – pružateljima turističkih usluga na obvezu osiguranja pristupačnosti, kao i na potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenju pristupačnošću za osobe s invaliditetom. U takve oblike edukacije potrebno je uključiti i predstavnike osoba s invaliditetom, kako bi svojim iskustvima i prijedlozima ukazali na sve ono što primjena načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna zaista znači u stvarnosti i svakodnevnom životu.

Stanovanje - Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom prituživalo se više osoba s invaliditetom radi nemogućnosti ostvarivanja prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru za stanovanje i to većinom u slučajevima nepostojanja dizala u višetažnim stambenim građevinama. Kako su tijekom 2017. godine uvažene preporuke pravobraniteljice za pojednostavljanje procedura kojima se omogućava ugradnje dizala u stambene zgrade, postupak je danas znatno jednostavniji, a administrativnih zapreka gotovo da i nema. Primjeri iz prakse i primjeri obraćanja građana pravobraniteljici ukazuju kako je nedvojbeno potrebno više raditi na podizanju svijesti i empatije društva u cjelini s obzirom na osobe koje pripadaju ranjivim skupinama, u koje pripadaju i osobe s invaliditetom, jer podrazumijevanje nesmetanog pristupa vlastitom prostoru stanovanja, primjerice kretanjem uz stepenice (ili negdje penjanje po samo jednoj stepenici) svima jednog dana može predstavljati problem koji znatno otežava i onemogućava normalno i kvalitetno življenje. Podaci Koordinacijskog odbora društava i udruga HP i HT umirovljenika Hrvatske pokazuju kako u RH trenutno postoji oko 16.804 višetažnih stambenih građevina bez dizala zbog čega će tematika pristupačnosti vlastitom prostoru stanovanja zbog demografske starosti stanovništva i zbog konstantnog produljivanja životnoga vijeka biti sve veći izazov za sve veći broj naših građana.

Sukladno rečenom, preporučujemo: Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije da se na temelju analize postojećeg stanja i potreba za osiguravanjem rješenja za sufinanciranje ugradnje dizala kao mjere osiguravanja pristupačnosti prostoru za stanovanje kroz reprogramiranje postojećih operativnih programa za financiranje projekata iz sredstava Europske unije osiguraju uvjete za povlačenje sredstava za aktivnosti kojima bi se moglo do kraja ovog financijskog razdoblja (do 2020. godine) financirati ili sufinancirati ugradnja dizala na način kako su primjerice osigurani načini sufinanciranja troškova obnove energetski neučinkovitih građevina. Posebno ukazujemo da se o tome vodi računa prilikom planiranja sljedećeg financijskog razdoblja 2021.-2027.; Ponavljamo preporuku iz Izvješća o radu za 2017. godinu da se donese Zakon o socijalnom stanovanju kao vrste stanovanja odgovarajućeg standarda koje se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja.; Preporučujemo osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.

22. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Za šire ostvarenje prava osoba s invaliditetom na neovisno življenje i život u zajednici, očekivali smo da će se s provođenjem MASTER PLANA deinstitucionalizacije, još od 2010. godine raditi na širenju, razvoju i dostupnosti usluga u zajednici. Tijekom 2018. godine prateći provedbu procesa deinstitucionalizacije, upozoravamo na podatke koji ukazuju na progresivan pad odnosno gotovi zastoj procesa deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi, što je u diskrepanciji s opredjeljenjem RH. Mišljenja smo, da unatoč isticanju da sustav razumije kompleksnost i važnost rješavanja ovog problema, izostaje dubinsko razumijevanje njegovog značenja za osobe s invaliditetom koje žive u ustanovama ili im zbog različitih razloga „prijeti“ odlazak u iste.

Domovi socijalne skrbi čiji su Individualni planovi transformacije i deinstitucionalizacije usvojeni još 2013. godine (pet domova socijalne skrbi), smanjili su broj korisnika dugotrajnog smještaja između 15 i 30%, a dva doma socijalne skrbi transformirala su se u centar usluga u zajednici (Ozalj i Osijek). Svim ostalim domovima nakon 2015. godine nije usvojen Individualni plan transformacije doma (IP), zbog čega nisu mogli povlačiti sredstva EU za osiguravanja stambenih zajednica, te se s tim procesom zastalo. Većina domova navodi da Individualni planovi iz 2015./2016. godine nisu usvojeni od

nadležnog MDOMSP-a, te se u 2018. godini krenulo s izradom novih Individualnih planova. Što se tiče tijeka procesa deinstitutionalizacije nakon 2016. godine domovi bilježe povećanje broja zahtjeva za dugotrajni smještaj, zbog očitog nedostatka potrebnih usluga. Rezultati procesa deinstitutionalizacije, prema analizi podataka od 2014.-2016./17. (prikazani u Planu DI 2018.-2020.) vidljivi su iz objavljenih podataka prema kojima je od 2014. do 2016. godine broj osoba s invaliditetom u dugotrajnom smještaju ostao na istom nivou, jednako kao i za kategoriju osoba s mentalnim oštećenjima. Ukupno je prema podacima MDOMSP-a broj osoba s intelektualnim, tjelesnim, senzornim i mentalnim oštećenjima na dugotrajnom smještaju u tom razdoblju smanjen za 84 osobe (?). Istovremeno je 66 osoba više u organiziranom stanovanju, nego je to bilo 2014. godine.

Dana 28.12.2018. godine objavljen je na stranicama MDOMSP-a Plan deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020. godine (u daljnjem tekstu: Plan DI). Novim Planom DI ne navode se konkretni rokovi za izvršenje pojedinih mjera, a niti su konkretizirani očekivani ciljevi u smislu nastavka smanjivanja broja osoba s invaliditetom na dugotrajnom smještaju u domovima socijalne skrbi, odnosno očekivanog povećanja broja osoba obuhvaćenih izvaninstitucijskim uslugama. Radi uvida u tijek procesa deinstitutionalizacije i transformacije zatražili smo od 20 domova socijalne skrbi izvješće o procesu transformacije doma i smanjenja broja korisnika na dugotrajnom smještaju, kao i podatke o izvaninstitucijskim uslugama koje pružaju. Podaci i ovdje pokazuju da je broj korisnika na dugotrajnom smještaju od početka procesa do 2018. godine zadržan na istom nivou, a da samo jedna ustanova nema uslugu dugotrajnog smještaja (Ozalj), koja o korisnicima skrbi isključivo u okviru organiziranog stanovanja. U svim ostalim domovima vidimo zanemarivu razliku u broju dugotrajnih smještaja od prije početka procesa do danas, izuzev Orlovca i Stančića, koji su svoju transformaciju ustanove započeli projektno još 2013. godine, od kada su značajno smanjili broj dugotrajnih smještaja (Orlovac za više od 60%, Stančić gotovo 40%). Isto tako, značajnu razliku vidimo u Maloj Tereziji, koja je smanjila broj smještaja, nema veliki broj osoba u organiziranom stanovanju, ali se usmjerila na pružanje specijaliziranih usluga u zajednici (boravak, psihosocijalna podrška, rana intervencija). S druge strane, u tri ustanove broj smještenih osoba je čak i nešto veći nego na početku provedbe Plana DI (Bjelovar, Filip i Jakov i Villa Maria). Kada gledamo usluge pojedinačno po ustanovama, vidimo da se kod većine domova uz primarnu uslugu dugotrajnog smještaja najučestalije razvija izvaninstitucijska usluga boravka, a onda usluga psihosocijalne podrške. Usluge rane intervencije i integracije zastupljene su u vrlo malom omjeru u odnosu na druge usluge, a pruža ih samo Centar Jaškovo i Mala Terezija. Kao prepreke nastavku procesa deinstitutionalizacije i transformacije većina domova navodi nedostatak potrebnog broja djelatnika za podršku programu organiziranog stanovanja i pružanja usluga, nemogućnost apliciranja na sredstva EU fondova zbog neprihvaćenog Individualnog plana, kao i nedostatak edukacija i kapaciteta ustanova za pripremu projekata.

Korištenje EU fondova - Uspjeh u provođenju državnog MASTER PLANA deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi zahtijeva između ostalog maksimalno korištenje sredstava EU fondova. Prema podacima domova socijalne skrbi, oni koji su povukli najviše sredstava putem projekata ostvarili su i najveće pomake u procesu (Ozalj, Osijek, Soboština i Stančić). Domovi koji nisu aplicirali na projekte navode i razloge za to, pri čemu je najčešći razlog nekorisćenja sredstava EU fondova nedostatak kapaciteta za pisanje projekata. Pri tome se navodi da domovi uz redovitu djelatnost ne mogu se posvetiti projektima, da im nedostaje edukacije za pisanje projekata, odnosno da im je potrebna neposredna pomoć nadležnog Ministarstva. Vezano za odustajanje od ugovorenog zajma Svjetske banke u dijelu koje se odnosi na deinstitutionalizaciju, MDOMSP navodi da je za Projekt modernizacije sustava socijalne zaštite bilo ukupno predviđeno 70 milijuna eura. Od ukupno povučenih 6.722.765,18 eura, iskorištena sredstva iznose ukupno 2.340.286,07 eura. Ministarstvo je bilo zaduženo za tematsko područje deinstitutionalizacije djece i odraslih u svojstvu korisnika. Od ukupno 20 milijuna eura za ovo tematsko područje bila su predviđena sredstva od ukupno 750.000,00 eura. Od tog iznosa do raskida zajma utrošeno je 316.588 eura i to za aktivnost tehničke pomoći u provedbi Operativnog plana deinstitutionalizacije korisnika domova socijalne skrbi, te savjetnika za EU fondove u procesu deinstitutionalizacije i transformacije.

MDOMSP konačno zaključuje da proces deinstucionalizacije nije zaustavljen odustajanjem od daljnjeg korištenja zajma Svjetske banke nego je nastavljen većim angažmanom zaposlenika MDOMSP-a i korištenjem bespovratnih sredstava EU fondova.

Osobna asistencija - Sve dosadašnje evaluacije programa i projekata osobne asistencije, iskustva i prikupljeni podaci, čvrsti su dokaz da je osobna asistencija jedan od najvažnijih instrumenata za ostvarivanje jednakosti svih osoba i stvaranje mogućnosti za njihovo ravnopravno sudjelovanje u svim sferama života, ali zakonski okvir za sustavno osiguravanje ove temeljne usluge neovisnog življenja, nije donesen ni u 2018. godini.

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Iz pritužbi pravobraniteljici za osobe s invaliditetom proizlazi da još uvijek nije ostvarena mogućnost za neovisno življenje i život u zajednici. Različite postojeće usluge iz različitih sustava ne mogu se uskladiti sa stvarnim potrebama korisnika. Za stvarno oživotvorenje prava na neovisno življenje, život u zajednici i socijalnu uključenost moramo s tim ciljem mijenjati zakonodavstvo i praksu kako na području obrazovanja, zapošljavanje i rada, politike stanovanja, zdravstvene i socijalne skrbi. U svim aktivnostima koje se poduzimaju treba promicati načelo neovisnosti, pravo na izbor, razumjeti da je osoba s invaliditetom građanin i nositelj ljudskih i socijalnih prava. Nužno je osigurati sustav integriranih usluga iz različitih sustava usmjerenih na stvarnu potrebu osobe/korisnika. Realno još nisu uspostavljeni modeli suradnje između različitih sustava. Godinama uporno predlažemo da se usklade različiti sustavi usluga na način da prate individualne potrebe osobe, ali sa jednim zajedničkim nazivnikom – da se time spriječi izdvajanje osobe s invaliditetom iz obitelji, odnosno omogući ostvarenje prava svake osobe na život u zajednici. Za sada umjesto podrške, sustav nudi ustanove koje i dalje egzistiraju kao vodeći oblik skrbi za osobe s invaliditetom.

23. PRIMJEREN ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Osobe s invaliditetom u RH upućene su u ostvarivanju životnih potreba na sustav socijalne skrbi – ne samo radi podmirivanja osnovnih potreba (prehrana, odjeća, obuća, stanovanje) nego i potreba za korištenjem različitih usluga, uključivanjem u različite rehabilitacijske programe, skrbi izvan vlastite obitelji i dr. Smatramo da ostvarivanje prava definiranih Zakonom o socijalnoj skrbi trebaju biti usmjereno na podršku osobama s invaliditetom da može ostati živjeti u vlastitom domu, bez potrebe institucionalnog zbrinjavanja. Tijekom 2018. godine na snazi su nove odredbe Zakona o socijalnoj skrbi prema kojima su određeni novi, povećani iznosi osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu, a jedna od značajnijih promjena je i odredba prema kojoj plaća i autorski honorar ne ulaze u cenzus prilikom ostvarivanja prava na osobnu invalidninu. Neki drugi oblici rada i za njih pripadajuće naknade nisu izuzete iz cenzusa za ostvarivanje osobne invalidnine. **Pravobraniteljica niz godina predlaže da se osobna invalidnina odobrava neovisno o bilo kakvim приходima osobe s invaliditetom, odnosno samo temeljem težine invaliditeta.** Jedino tako definirana osobna invalidnina bila bi u skladu sa jednim od osnovnih načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom. Zakon o socijalnoj skrbi nije izmijenjen u dijelu drugih prava i usluga, kao što su npr. odredbe o pravu na status njegovatelja, pri čemu odrasle osobe s invaliditetom ne mogu ostvariti pravo na njegu u obitelji od drugih članova obitelji, osim bračnih i izvanbračnih partnera. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predlagala je i zalaže se da se zakonski omogući bilo kojem članu obitelji ostvarivanje prava na status njegovatelja za osobu s invaliditetom, kao što je to omogućeno i djetetu s teškoćama u razvoju. Isto tako, u svim javnim raspravama radi izmjene Zakona o socijalnoj skrbi predlagali smo da se roditeljima omogući pravo na status roditelja njegovatelja i za vrijeme dok ostvaruju određene usluge u poludnevnom trajanju – do šest sati dnevno. Pravo na status njegovatelja smatramo najkvalitetnijom alternativom smještaju u ustanove, stoga se zakonskim odredbama ne bi smjelo u ovo pravo unositi ograničenja kojima se priječi ostvarivanje najboljeg interesa djece s teškoćama i osoba s invaliditetom za uslugom boravka u okviru kojega ostvaruje i radne aktivnosti, psihosocijalnu rehabilitaciju, organiziranje slobodnog vremena, prijevoza, prehrane i dr. Veliki broj pritužbi u 2018. godini zaprimili smo vezano uz izmjenu Zakona o socijalnoj skrbi i načinu revizije prava na doplatku za pomoć i njegu i osobne invalidnine kao i trajanje tih

postupaka. Prema podacima MDOMSP u ožujku 2018. godine bilo je 67.532 korisnika doplatka za pomoć i njegu i 26.936 korisnika osobne invalidnine.³

Inkluzivni dodatak: Unatoč očekivanjima još od 2014. godine da će biti donesen Zakon o inkluzivnom dodatku, to se do danas nije dogodilo. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zastupa stav da je svrha uvođenja inkluzivnog dodatka prije svega izjednačavanje položaja osoba s invaliditetom s drugim osobama odnosno osobama bez invaliditeta. Upravo iz tog razloga inkluzivni dodatak ne smije ovisiti o prihodu i imovini pojedinca. To proizlazi iz Ustava RH koji obvezuje na posebnu skrb za osobe s invaliditetom, te Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja već u uvodnim odredbama ističe potrebu omogućavanja osobama s invaliditetom puno i ravnopravno sudjelovanje u životu zajednice. **Značajno je sva prava u sustavu socijalne skrbi definirati tako da na najkvalitetniji mogući način podržavaju neovisno življenje i život u zajednici.**

Centri za socijalnu skrb: Tijekom godine zaprimili smo povećani broj pritužbi na rad centara za socijalnu skrb, koje su se najčešće odnosile na dugotrajnost postupka ostvarivanja prava (najčešće radi dugotrajnosti postupka vještačenja), ali i nedovoljnog informiranja stranaka o njihovim pravima. Ispitni postupci povodom pritužbi potvrđuju izostanak povjerenja u stručne djelatnike i dobivene informacije. *Ocjenjujemo da se svrha rada centara za socijalnu skrb odražava upravo u aktivnom nastojanju da svaki korisnik u socijalnoj skrbi ostvari ono što mu po zakonu pripada.*

U svim slučajevima pritužbi na odnos djelatnika centara za socijalnu skrb preporučujemo da se u što većoj mjeri poštuju i provode Standardi kvalitete socijalnih usluga, posebno Standard 10., kojim treba osigurati pravo korisnika na prigovor i žalbu te razviti sustav praćenja i analiziranja prigovora, a sve u cilju podizanja kvalitete usluga koje pruža centar za socijalnu skrb. Čl. 77. Zakona o socijalnoj skrbi definira pravo gluhe i gluhoslijepe osobe na pomoć stručnog prevoditelja u postupcima ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrbi, što je u skladu s čl. 21. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom o slobodi izražavanja i mišljenja, te pristupu informacija. U čl. 9. nalaže se poduzimanje odgovarajućih mjera osiguravanja pristupačnosti osoba s invaliditetom informacijama i komunikacijama na ravnopravnoj osnovi. Kako bismo utvrdili stanje u realizaciji ovih prava u sustavu socijalne skrbi, zatražili smo od svih centara za socijalnu skrb podatke o broju osoba koje su ostvarile pravo na pomoć stručnog prevoditelja u postupcima pred centrom. Tražene podatke zaprimili smo od 59 centara za socijalnu skrb. Prema zaprimljenim podacima, u tretmanu navedenih centara nalazi se ukupno 1.477 gluhih ili gluhoslijepih osoba, uključujući i djecu. U postupcima koji su se vodili pred centrima za socijalnu skrb samo u 83 slučaja gluhe osobe imale su osiguranog stručnog prevoditelja. Najčešće se službene stručne prevoditelje angažira u postupcima radi razvoda braka i nekim drugim složenijim postupcima. Svi centri ističu želju za dodatnim edukacijama u alternativnim načinima komunikacije. Što se tiče usklađenosti rada centara za socijalnu skrb sa Standardima kvalitete socijalnih usluga - Standardom 1. - Dostupnost informacijama, svi centri za socijalnu skrb ističu da koriste uobičajene načine informiranja o svojim korisnicima – putem letaka, web stranica, pisanim obavijestima stranaka, a svega pet ispitanih centara navodi da osim prilazne rampe, sanitarnog čvora i dizala imaju i taktilne staze kao i letke i upute na Brailleovom pismu. Veliki broj centara zaključno ukazuje na preopterećenost stručnih djelatnika, nedostatak velikog broja stručnih radnika, te posljedično nemogućnost da se određenim područjima profesionalnog rada, posebno strateškom planiranju, dovoljno posvete.

Mišljenje i preporuke: Očekujemo da će socijalna skrb ponovo postati djelatnost od *posebnog* javnog interesa za RH, čija će osnovna zadaća biti briga za osobe u nepovoljnim osobnim i obiteljskim okolnostima, uz naglašeniju preventivnu ulogu. Unatoč učestalim promjenama zakonskih okvira, velikom broju javnih ovlasti kao i rastućoj složenosti društvenih promjena, centri za socijalnu skrb nisu proporcionalno profesionalno/stručno/kadrovski kapacitirani kako bi zadovoljili potrebe pojedinaca, ugroženih grupa, obitelji, a onda i društva u cjelini. Sukladno navedenom smatramo da je centru za socijalnu skrb kao temeljnoj ustanovi socijalne skrbi potrebno posvetiti posebnu pozornost, te budućim Zakonom naglasiti njegovu preventivnu ulogu, pri čemu posebno naglašavamo potrebu kapacitiranja centara za socijalnu skrb za obavljanje stručnih poslova. Prostor za jačanje centara za socijalnu skrb

³ <https://mdomsp.gov.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/statisticka-izvjesca-za-2018-godinu/10185>

kao stručnih ustanova koje su sposobne pratiti i pravovremeno reagirati na nova društvena kretanja vidimo u ozbiljnoj reformi sustava socijalne skrbi, kroz daljnju decentralizaciju sustava, racionalizaciju ovlasti centara za socijalnu skrb i jačanje međuresorne suradnje.

Preporuke: Odredbe budućeg Zakona o socijalnoj skrbi potrebno je u najvećoj mogućoj mjeri uskladiti s načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom; Ukidanje cenzusa kod osobne invalidnine, pravo na status njegovatelja omogućiti i drugim članovima obitelji, prava i usluge koncipirati na način da u najvećoj mogućoj mjeri podržavaju neovisno življenje osoba s invaliditetom, te da budu najmanje restriktivno postavljena, donijeti Zakon o inkluzivnom dodatku; Posvetiti posebnu pozornost osiguravanju dostatnog broja i edukaciji stručnih djelatnika u sustavu socijalne skrbi; Centri za socijalnu skrb trebaju kontinuirano provoditi unutarnje nadzore radi kontrole zakonitosti rješenja i podizanje standarda stručnog rada djelatnika.

24. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Sektor vještačenja Zavoda za vještačenje profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom zaprimio je u 2018. godini ukupno **102.378 zahtjeva**, što je porast od ukupno **19.316 zahtjeva** u odnosu na 2017. godinu. U 2018. riješeno je **111.915**. Najveći je udio vještačenja za potrebe mirovinskog osiguranja 56% te socijalne skrbi 35%. Sukladno Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji u područnim uredima ZOSI osnovani su odjeli za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, a u Središnjem uredu Samostalni odjel za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji te je ZOSI temeljem ovog Zakona zaprimio dodatnih **2.349** od kojih je riješeno **1.596**.

U 2018. godini bilo je ukupno 46 pritužbi na rad jedinstvenog tijela vještačenja, što je pad broja pritužbi u odnosu na 2017. godinu, kada je bilo 106. Premda je u prosjeku skraćeno vrijeme vještačenja, osobe s invaliditetom su se najčešće prituživale na dugotrajnost postupaka vještačenja budući da je isto izravno prolongiralo ostvarivanje značajnih prava. Najduža su vještačenja bila ona koja se provode u svrhu ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja te prava iz socijalne skrbi. Razlog je svakako veća složenost ovih predmeta i zahtjevnost koja proizlazi iz multidisciplinarnog pristupa. Međutim, najveći broj pritužbi odnosio se na prigovore u kojima je dominiralo nezadovoljstvo odnosom vještaka i načinom obavljenog pregleda u svrhu vještačenja te izostankom upoznavanja sa svrhom postupka vještačenja i ulogom vještaka. Smatramo da samo objektivna procjena, otvoren pristup i posve transparentan način procjene može otkloniti svaku sumnju u objektivnost ili nepristranost vještaka. Stoga su značajne brojne edukacije liječnika-vještaka i stručnih savjetnika koje je u 2018. godini ZOSI provodio u cilju podizanja kvalitete vještačenja i ujednačavanja kriterija u postupcima vještačenja obzirom na učestale primjedbe o neujednačenosti ocjena istih ili sličnih stanja/bolesti/oštećenja.

Prema podacima dobivenima od ZOSI-a ukupan broj vještaka na kraju 2018. godine bio je 251 (110 vještaka u stalnom radnom odnosu i 141 vještak na ugovor o djelu), od čega je doktora medicine 161 (57 u stalnom radnom odnosu i 104 na ugovor o djelu), a stručnih savjetnika 90 (53 u stalnom radnom odnosu i 37 na ugovor o djelu). U ZOSI smatraju da bi radi zadovoljenja potrebe za vještačenjem bilo potrebno zaposliti još oko 50 vještaka – liječnika u punom radnom vremenu.

Unatoč prvotnoj ideji „jednog nalaza i mišljenja“ za potrebe svih sustava gdje je nalaz i mišljenje neizostavan dokaz u onim upravnim postupcima za priznavanje određenih prava u kojima je presudno utvrditi oštećenje zdravlja te utjecaj bolesti/oštećenja na životne i radne sposobnosti, odnosno na funkcioniranje određene osobe, u praksi se i dalje osoba poziva više puta na pregled u svrhu vještačenja - ovisno o upravnim postupcima koje pokreće zahtjevom za ostvarivanje određenih prava. Niti u 2018. nije došlo do usklađivanja zakonske regulative između sustava koji osiguravaju prava na temelju invaliditeta. Pojedina normativna određenja kompliciraju i prolongiraju i sam postupak vještačenja kao i ostvarivanje određenih prava. Stoga smatramo potrebnim preispitati odredbe brojnih propisa koji uređuju pojedina prava i povlastice temeljem nalaza i mišljenja jedinstvenog tijela vještačenja te izvršiti njihovo terminološko i suštinsko usklađivanje s Uredbom o metodologijama vještačenja.

25. MIROVINSKO OSIGURANJE

Vezano uz prava iz ovog područja kao i prava branitelja, u 2018. obratilo nam se **263 građana**, čime je ovo područje na 3. mjestu zaprimljenih pritužbi. Najviše ih se odnosilo na invalidsku mirovinu, doplatka za djecu, povoljnije mirovine, dugotrajnost postupka vezano uz donošenje rješenja HZMO- a, u okviru

mirovinskog ili kao posljedica dugotrajnosti postupka vještačenja, izračun same mirovine, beneficirani radni staž, obiteljsku mirovinu, kao i na nepriznavanje određene visine postotka tjelesnog oštećenja. Porazni statistički podaci govore o siromaštvu svih korisnika invalidskih mirovina, također i sve većem jazu između prosječne plaće u RH i prosječne starosne mirovine. Prema podacima HZMO-a u prosincu 2018. godine evidentirano je **zbog opće nesposobnosti za rad**, odnosno potpunog gubitka radne sposobnosti **46.310** osoba koji su primali prosječnu mirovinu u iznosu od **2.242,86 kn**. Invalidsku mirovinu zbog **profesionalne nesposobnosti za rad**, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti primalo je **68.617** korisnika u prosječnom iznosu od **1.878,90 kn**. Istih ovakvih invalidskih mirovina, ali u sustavu rada bilo je **5.173** invalida rada sa prosječnom invalidskom mirovinom u iznosu od **1.178,19 kn**. Na dan 31.12. 2018. broj korisnika starosnih mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema ZOMO-u bilo je **800.799** (uključujući i prijevremene starosne mirovine) uz prosječnu mirovinu od **2.587,21 kn**. Udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po ZOMO-u u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH na dan **31.12. 2018.** iznosio je **37,90%** (izvor: Statističke informacije HZMO-a), uz konstataciju da se navedeni postotak kroz godine konstantno smanjuje. S obzirom da je posljednjim izmjenama Zakona o mirovinskom osiguranju, promijenjena formula načina usklađivanja rasta mirovina, nadamo se da će to makar malo zaustaviti navedeni jaz. I ove godine, kao i prethodnih predlagali smo dosta izmjena i dopuna sadašnjeg ZOMO-a, međutim nadležno Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava veliku većinu naših prijedloga nije uvažilo. Prijedlozi su išli za omogućavanjem osoba s invaliditetom ostajanje u svijetu rada kroz nepuno radno vrijeme gdje bi se za drugi dio do punog radnog vremena isplaćivala naknada od strane ZOSI-a iz sredstava prikupljenih zbog neispunjavanja kvota. Pozitivnom promjenom smatramo izmjene ZOMO-a u dijelu koji se tiče profesionalne rehabilitacije. Naknada plaće koja se sada isplaćuje korisniku značajno je povećana te se ona od 1. siječnja 2019. isplaćuje u iznosu minimalne bruto plaće u RH, što u 2019. godini iznosi 3.750,00 kn, što je veoma poticajno za osobe s invaliditetom, te se nadamo da će ubuduće više osoba s invaliditetom koristiti navedeni institut. I dalje smatramo protuustavnom odredbu (čl. 100. ZOMO-a) po kojoj se osobama s djelomičnom nesposobnošću za rad stjecanje starosne mirovine uvjetuje odrađivanjem godine dana staža u osiguranju. Godinama upozoravamo na propust da se strankama u sustavu mirovinskom osiguranja ne dostavljaju nalazi i mišljenja tijela vještačenja te HZMO-u uputili preporuku da obvezno stranci dostave presliku nalaza i mišljenja tijela vještačenja. Pravo je stranke da tijekom upravnog postupka za priznavanje prava iz sustava mirovinskog osiguranja bude informirana o sadržaju nalaza i mišljenja analogno s postupanjem tijela u sustavu socijalne skrbi gdje je uvriježena praksa da se stranci redovito dostavlja nalaz i mišljenje. HZMO nije uvažio preporuku pravobraniteljice te i nadalje pritužbe stranaka da im se na bilo koji način ne daje na uvid nalaz i mišljenje. Jednako tako opstaje problem dugotrajnosti vještačenja u sklopu priznavanja prava što ima za posljedicu dugotrajnost donošenja rješenja o priznavanju konkretnog prava. Kako se u većini slučajeva radi o zahtjevima za ostvarivanje prava na invalidsku mirovinu osoba izvan sustava rada, stranka biva dugotrajnošću postupka oštećena za primanje invalidske mirovine za svo razdoblje od dana podnošenja zahtjeva pa do dana vještačenja ukoliko se utvrdi radna nesposobnost, a koje vrijeme može trajati i po godinu dana. Općeniti nedostatak liječnika specijalista različitih profila, odražava se i na nedostatak liječnika vještaka u tijelima vještačenja. Zabrinjava podatak niskog udjela mirovina u odnosu na prosječnu plaću kao i podatak da u RH 50% zaposlenih prima plaću koja je manja od prosječne plaće u RH, a koja je u 2018. iznosila 6.237,00 kn.

26. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

S obzirom da će se 2019. godine održati izbori za zastupnike u Europskom parlamentu, Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA) je preko Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina zatražila informacije o pravu glasa osoba lišenih poslovne sposobnosti. S tim u vezi informirali smo Agenciju o izmjenama Zakona o registru birača kojim je 2012. godine osobama s invaliditetom lišenim poslovne sposobnosti vraćeno biračko pravo. U pozitivnom zakonodavstvu gubitak poslovne sposobnosti više se ne spominje kao razlog gubitka biračkog prava. To je omogućilo da se osobama lišenim poslovne sposobnosti vrati biračko pravo njihovim ponovnim upisivanjem u registar birača. Vezano uz pravo osoba s invaliditetom da se kandidiraju na izborima i lišenje poslovne sposobnosti čl. 5. Zakona o izboru članova u Europski parlament iz RH određuje da za člana u Europski parlament može

biti biran hrvatski građanin koji ima biračko pravo. Budući da poslovna sposobnost nije uvjet za ostvarivanje biračkog prava, iz toga proizlazi da ona neće imati negativni utjecaj na pravo osoba s invaliditetom lišenih poslovne sposobnosti da budu birani. Međutim, čl. 11. istog zakona određuje da članu Europskog parlamenta prestaje mandat prije isteka vremena na koje je izabran ukoliko mu je pravomoćnom sudbenom odlukom oduzeta poslovna sposobnost. Sukladno tome, proizlazi da u Zakonu o izboru članova u Europski parlament iz RH postoji nedosljednost u pogledu toga mogu li osobe lišene poslovne sposobnosti biti birane. Zakon o izboru zastupnika u Hrvatski sabor kao i zakon koji regulira pravo da se bude biran na lokalnim i regionalnim izborima sadrže istu odredbu koja se tiče lišenja poslovne sposobnosti i prestanka mandata. U veljači 2019. godine Agencija FRA je objavila rezultate istraživanja u kojem smo sudjelovali. Ono je pokazalo da 18 zemalja članica EU-a i dalje ograničava sve ili neke osobe lišene poslovne sposobnosti da glasaju na izborima za Europski parlament. Otkad je FRA prvi put provela istraživanje 2010. godine ograničenja biračkog prava na izborima za članove Europskog parlamenta umanjena su ili uklonjena u Belgiji, Hrvatskoj, Danskoj, Češkoj, Španjolskoj i Slovačkoj.

27. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Iako je jedna od važnijih uloga udruga informirati članove o mogućnostima ostvarivanja određenih prava iz različitih sustava, često imamo prigovore da u nekim sredinama ne dobivaju potrebne informacije. To je zasigurno i posljedica toga što velik broj udruga osigurava svojim članovima usluge osobne asistencije, rehabilitacije, usluge dnevnog boravka, psihosocijalne podrške i sl., što predstavlja iznimno značajan vid podrške u sredinama u kojima nema drugih pružatelja usluga. Međutim, pružanje socijalnih usluga sužava prostor zagovaračke uloge udruga što bi trebala biti osnovna uloga udruga u društvu zbog čega je nužno da se udrugama osiguraju sredstva za tzv. hladni pogon.

Krajem 2018. godine uputili smo preporuku te zatražili od jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave očitovanje vezano uz osobe s invaliditetom i njihovu participaciju u postupcima donošenja odluka na području Slavonije, Baranje i Srijema.

U prvim danima rada Područnog ureda Osijek zaprimljeni su brojni upiti, prijedlozi i primjedbe osoba s invaliditetom i udruga osoba s invaliditetom iz kojih su razvidni problemi i poteškoće s kojima se susreću u svakodnevnom životu. Iz navedenih obraćanja, uz probleme u područjima u kojima ostvaruju svoja prava, ističu i kao jedan od najvećih problema uključivanje u aktivnosti i donošenje odluka koje se tiču njihovog položaja na lokalnoj razini. S obzirom da je od iznimne važnosti osobama s invaliditetom omogućiti pristup informacijama o njihovim pravima, osnažiti ih u borbi za unaprjeđivanje položaja i poticati veću uključenost u život zajednice, ovim putem ističemo važnost uloge jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u tom procesu. Sukladno svemu navedenom, zatražili smo od jedinica lokalne i područne samouprave sljedeće informacije:

*Da li imate izrađenu i usvojenu strategiju o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom? Da li imate imenovanog koordinatora (županije) za provedbu mjera Nacionalne strategije, odnosno povjerenstvo/povjerenika (gradovi i općine) za osobe s invaliditetom? Iz zaprimljenih odgovora vidi se da većina gradova i općina nema niti usvojenu strategiju, a niti imenovanog povjerenika. Nakon što su zaprimili našu preporuku većina ih je odgovorila da je preporuka prihvaćena te da su krenuli u izradu dokumenta. Na pitanje *Da li vaša jedinica sudjeluje u financiranju ili sufinanciranju projekata (u kojem iznosu) koji se odnose na pružanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju*, većina gradova je odgovorila da sufinancira određene projekte, međutim samo manji broj projekata je izravno usmjeren na poboljšavanje položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, npr. neki od njih se ističu primjere financiranja asistenata u nastavi. Kod općina je znatno lošija situacija. Mnoge sredine financiraju malo projekata i uglavnom s izrazito malim iznosima iz čega se može zaključiti da usmjeravanje sredstava na projekte uglavnom ovisi o financijskoj snazi sredine. Iako na ovaj način osobe s invaliditetom dijele sudbinu ostalih stanovnika, nedostupnost određenih osnovnih usluga može bitno pogoršati kvalitetu života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji. Osim navedenog, preporučili smo sljedeće: **1. U ostvarivanju jednakosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, preporučamo da analizirate potrebe svojih građana – osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, definirate prioritete u zajedničkoj suradnji s organizacijama civilnog društva ili pojedincima - predstavnicima, koje/i su kroz dugogodišnji rad identificirale njihove***

potrebe.; 2. Napravite dokument s konkretnim i mjerljivim ciljevima, realnim rokovima njihove provedbe i nositeljem/nositeljima mjera kako bi takav dokument bio podloga za raspodjelu proračunskih sredstava čak i u uvjetima kad su ona ograničena.; 3. Preporučujemo aktivnu suradnju i pružanje podrške u osnaživanju kapaciteta lokalnih udruga osoba s invaliditetom i udruga koje svojim djelovanjem pomažu osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju u uključivanju u svakodnevni život zajednice.

Vrlo su česti slučajevi da su udruge u manjim sredinama (posebno u ruralnim krajevima, područjima zaleđa i otocima) zapravo jedini pružatelji usluga budući da sustavno pružanje usluga nije osigurano. Upravo je to jedan od glavnih razloga zbog čega je potrebno osigurati sustavno financiranje rada takvih udruga. Slijedom svega navedenog preporučamo nadležnom MDOMSP-u i drugim nadležnim tijelima da se razmotre mogućnost uvođenja i osiguravanja sustavnog financiranja saveza i udruga osoba s invaliditetom koji su pružatelji usluga u svojim zajednicama zbog čega se njihov rad treba dodatno valorizirati osiguravanjem kontinuiteta.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom preporukama je podržala rad i aktivnosti raznih udruga.

28. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

Upoznati smo kako u mnogim sredinama diljem RH postoji značajan broj nepristupačnih sportskih i kulturnih objekata, kino dvorana, kazališnih prostora i dr. čime se djeci i osobama s invaliditetom mogućnost da bez prepreka sudjeluju u kulturi i sportu. Sportske i kulturne aktivnosti za osobe s invaliditetom najčešće se financiraju putem projekata koji uvelike ovise o financijskim mogućnostima općina, gradova i županija koje najčešće raspisuju takve natječaje, a odobravaju minimalne iznose. Na natječaje od strane ministarstava uglavnom se javljaju organizacije civilnog društva čiji su članovi umjetnici, sportaši i drugi aktivni članovi društva koji to rade na profesionalnoj razini, a oni koji se time bave rekreativno vrlo rijetko dobivaju podršku.

Kultura - I dalje zaprimamo pritužbe građana na pristupačnost pojedinih prostora u kojima se održavaju različita kulturna događanja, posebice za prostor Umjetničkog paviljona u Zagrebu i Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Meštrovićev paviljon). Slijedom praćenja postupanja nadležnih tijela utvrđeno je kako niti tijekom 2018. godine nije bilo pozitivnih pomaka. Zbog toga je pravobraniteljica nadležni Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode upozorila na diskriminaciju.

Tijekom 2018. bilo je više događanja koja su se ticala ovog područja pa vezano uz pristupačnost kulturnih objekata i sadržaja na radnom vikendu HUPT- a donesene su preporuke da *sezapočnu razgovori s Ministarstvom kulture i nadležnim za zaštitu spomenika kulture kako bi se u bitnome promijenio negativan stav prema pristupačnosti za osobe s invaliditetom te da se i u Hrvatskoj primijene najbolji svjetski standardi kojima je pristupačnost osigurana i u objektima i povijesnim cjelinama svjetske baštine.*

Preporuke: *Preporučuje se svim institucijama na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini neprihvatanje prijedloga, zahtjeva ili zamolbi za pokroviteljstvima zbivanja koja se održavaju u prostorima nepristupačnim osobama s invaliditetom. Takva praksa bi kroz duže vremensko razdoblje trebala biti dodatni kvalitativni kriterij koji se uzima u obzir prilikom donošenja odluka o preuzimanju pokroviteljstava i organizacija događanja. Ponovno se preporučuje Ministarstvu državne imovine i Gradu Zagrebu javne prostore Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Meštrovićevog paviljona) i Umjetničkog paviljona u Zagrebu učiniti pristupačnim kako bi svi građani mogli neometano pristupati događanjima i sadržajima koji se u ovim prostorima budu u budućnosti organizirati.*

Sport - kao jedno od važnih područja za osobe s invaliditetom često se bez razloga zapostavlja. Radi provođenja sportskih natjecanja i sportsko-rekreativnih aktivnosti osoba s invaliditetom, osobe s invaliditetom mogu osnivati svoje sportske udruge i sportska društva osoba s invaliditetom, i to po sportovima i vrstama invaliditeta koje utvrđuju Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) i Hrvatski sportski savez gluhih (HSSG). Pravobraniteljici ponovno su se tijekom 2018. godine predstavkom obratili predstavnici Hrvatskog para taekwondo saveza (HPTS) zbog nemogućnosti prijave sudionika na 8. Svjetsko para taekwondo prvenstvo. Slijedom utvrđenog prilikom postupanja izrazili smo mišljenje kako narušeni međuljudski odnosi između čelnika HPTS-a i HTS-a ne smiju biti razlog zbog kojeg sportaši ne mogu uopće sudjelovati na natjecanjima, te je nužno aktivno uključivanje HPO-a i Središnjeg državnog ureda za šport u pronalaženje odgovarajućeg rješenja. Prema naknadno

prikupljenim informacijama početkom 2019. godine, svi sportaši koji su ispunili kriterije za nastup bili su posredovanjem HPO-a između HPTS-a i HTS-a prijavljeni i nastupili su na 8. Svjetskom para taekwondo prvenstvu u Turskoj. Predstavnici Ureda pravobraniteljice sudjelovali su na brojnim događanjima kroz koja su radili na promicanju prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju na sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu.

29. MEĐUNARODNA SURADNJA

Razmjena međunarodnih iskustava realizirala se kroz sudjelovanja predstavnika Ureda pravobraniteljice na 27 skupova i edukacija gdje su troškove sudjelovanja snosili organizatori kao što je sudjelovanje na Radnom forumu o provedbi Konvencije o osobama s invaliditetom u Europskoj uniji u organizaciji Europske komisije te seminari u okviru mreža Equinet i ENNHRI. Nastavlja se i velik broj traženja informacija o položaju osoba s invaliditetom u Hrvatskoj od strane mnogih međunarodnih tijela kao i studijski posjeti uredu s ciljem upoznavanja s dobrom praksom koju je Ured razvio. Osim navedenog, dostavili smo podatke Nezavisnoj inicijativi koja prati korištenje Europskih strukturnih fondova u prijelazu s institucionalne skrbi na skrb i život u zajednici *Život u zajednici za Europu: praćenje strukturnih fondova*, Agenciji EU-a za temeljna prava FRA, Braniteljstvu prava Francuske, Irskoj komisiji za ljudska prava i ravnopravnost, Uredu parlamentarnog ombudsmana u Finskoj, UN OHCHR-u Srbija, Equinetu, organizaciji CEJI Židovski doprinos inkluzivnoj Europi i posebnoj izvjestiteljici UN-a o pravu na prikladno stanovanje. U studijskom posjetu Uredu bili su predstavnici ukrajinske pravobraniteljice i predstavnica litvanskog pravobranitelja, institucije Ombudsmana iz Makedonije, savjetnica iz Ureda povjerenika za zaštitu od diskriminacije Republike Albanije i predstavnice institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Pravobraniteljica je primila veleposlanicu Kraljevine Maroko i predsjednika Nacionalnog vijeća za ljudska prava Kraljevine Maroko.

30. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Sudjelovanje u medijima i korištenje svake prilike za podizanje razine svijesti o socijalnom modelu invaliditeta i dalje predstavlja značajnu aktivnost Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Povodom učestalih slučajeva neprihvatljivog govora o osoba s invaliditetom u javnom prostoru koji se može okarakterizirati kao širenje predrasuda i stereotipa te stvaranje neprijateljskog i ponižavajućeg okruženja, što predstavlja uznemiravanje, pravobraniteljica je uputila preporuku Odboru za informiranje, informatizaciju i medije, Odboru za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora, HND-u, predstavnicima vlasti i političkim strankama. Budući da uskoro predstoje izbori za zastupnike u Europski parlament i da je predizborno vrijeme razdoblje u kojem dolazi do povećanja neprihvatljivog govora, slična preporuka upućena je svim parlamentarnim političkim strankama u Hrvatskoj. Preporuka je upućena i svima u Vladi RH, odnosno njezinim ministarstvima. Nakon što se upoznala s radom prvog hrvatskog radija zajednice radija 92 FM iz Slavenskog Broda, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku u kojoj ističe važnost te inicijative za podizanje svijesti o osobama s invaliditetom.

Radionica za medije *Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima*

Kako bi obilježila Međunarodni dan osoba s invaliditetom, Međunarodni dan ljudskih prava i 70 godina donošenja Deklaracije o ljudskim pravima, ali i odgovorila na potrebu novinara za produbljivanjem znanja o prikazivanju osoba s invaliditetom usklađenom s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je radionicu pod nazivom *Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima*.

Edukacije za studente i osoblje zdravstvenih i obrazovnih ustanova - Kako bi spriječili predrasude, diskriminatorno ponašanje i stereotipe te educirali javnost o važnosti uvažavanja temeljnih prava osoba s invaliditetom, pravobraniteljica i suradnici su tijekom 2018. godine održali radionice i predavanja studentima te osoblju u sljedećim javnim tijelima: Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Pravni fakultet u Osijeku, Policijska akademija, Veleučilištu u Požegi, te stručnim suradnicima iz obrazovnih ustanova.

Sudjelovanje na događanjima - Sudjelovali smo na **301** događanju koja su organizirale institucije, udruge i druge pravne osobe. Aktivno smo sudjelovali na **192** događanja – uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi.

Osim navedenog, pravobraniteljica i njezini suradnici održali su **sedam predavanja** i/ili interaktivnih radionica kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Prisutnost Pravobraniteljice i suradnika zabilježena je u najmanje 48 emisija, tj. medija, a odnosilo se na minimalno **151** gostovanje u medijima ili odgovore na upite novinara. Također smo na vlastitu inicijativu uputili **28** priopćenja. Na mrežnoj stranici Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bilo je **128.626** posjetitelja, **162.547** posjeta, a sadržaji na stranici otvarani su ukupno **3.382.683** puta.

31. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE

Na dan 31.12.2018. godine u Uredu je bilo zaposleno 12 državnih službenika/ce (od navedenog broja 1 službenik radi na određeno vrijeme kao zamjena na mjestu administrativne tajnice) i 3 dužnosnika/ce. Tijekom 2018. godine značajan dio rada usmjerili smo na otvaranje i početak rada Područnog ureda u Osječko-baranjskoj županiji za područje Slavonije, Baranje i Srijema te pripremu i traženje prostora za Područni ured u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2018. godinu. Od ukupno planiranih sredstava za 2018. godinu u iznosu od **4.067.410** kn, rashodi iznose **3.744.707,14** kuna, odnosno **92,07%**. Na stavkama za rashode za zaposlene planirano je **2.670.510** kuna, a potrošeno je **2.518.780,43** kuna ili **94,32%**. Na dan 31.12.2018. u Uredu je bilo zaposleno 12 državnih službenika/ce i 3 dužnosnika/ce. Iznos na stavkama za materijalne izdatke u 2018. godini iznosio je **1.233.850** kuna, a na stavkama za financijske rashode **3.050** kuna. Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne rashode iznosi **1.090.913,32** ili **88,42%**, a za financijske rashode **1.351,49** kuna odnosno **44,31%**. Za kapitalna ulaganja, tijekom 2018. godine utrošeno je **133.661,90** kuna ili **83,54%**.

32. ZAKLJUČAK

U svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom u RH, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2018. godine u 24 e-Savjetovanja predložila ukupno 100 odredbi za izmjenu i dopunu zakonskih i podzakonskih propisa koji se dotiču pitanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Pravobraniteljica je dala i 61 mišljenje i/ili prijedlog izmjena i dopuna 23 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega na vlastitu inicijativu 44 prijedloga/mišljenja izmjena i dopuna u 15 propisa. Ostala mišljenja i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Prije predlaganja određenih izmjena ili dopuna, pravobraniteljica je sudjelovala ili inicirala više rasprava. Tijekom 2018. godine također je upućeno 394 preporuke/upozorenja jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijelima državne vlasti i drugim pravnim osobama. Većina navedenog obrađena je po područjima ovog izvješća, međutim kod svakog područja su također popisani prijedlozi i preporuke, kao i upozorenja koja nisu usvojeni, ali i oni koje godinama ponavljamo. Stoga zaključujemo da je pred nama razdoblje u kojem očekujemo krucijalne promjene za većinu osoba s invaliditetom te usklađivanje zakonskih i podzakonskih propisa koji se donose u 2019. godini s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, a ponajviše s primarnim interesom krajnjih korisnika. Očekuju se izmjene i donošenje novih propisa kao što su Zakon o sigurnosti prometa na cestama, Zakon o cestama, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o osobnom asistentu, Zakon o inkluzivnom dodatku, Zakon o sustavnom financiranju saveza i udruga osoba s invaliditetom, Zakon o korištenju psa pomagača, kao i drugih zakonski i podzakonski propisi koji su od primarne važnosti za život osoba s invaliditetom. Kad govorimo o osobama s invaliditetom, njihove potrebe za različitim oblicima podrške moraju biti u središtu interesa kreatora zakona i društvenih prilika.

Umjesto da prebacujemo odgovornost na neke druge, udružimo znanja i energiju za nalaženje rješenja, a ne za potiskivanje problema ili odgađanje pri čemu sve ostaje na obećanjima i željama, ali bez stvarnog pomaka.

33. LITERATURA

Literatura se nalazi u cjelovitom Izvješću o radu Pravobranitelja za OSI za 2018. godinu.

34. PRILOZI

Prilozi se nalaze u cjelovitom Izvješću o radu Pravobranitelja za OSI za 2018. godinu.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb
Telefon: 01/6102 170

Područni ured Osijek

Ulica Hrvatske Republike 5, 31 000 Osijek
Telefon: 031/293-352

Faks: 01/6177 901
E-mail: ured@posi.hr
Web: <http://posi.hr>

